

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

Liis Zovo

MURDESÕNAD
GUSTAV SUITSU HILISLUULES

Bakalaureusetöö

Juhendaja lektor Eva Velsker

TARTU 2013

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Poetiline sõnavara ja murre luules.....	5
2. Gustav Suitsu keelekasutus	8
3. Gustav Suitsu hilisem looming	10
4. Murdesõnad „Tules ja tuules” ning „Lahtistes lehtedes”	12
4.1. Sõnaloend	15
4.2. Esinemine sõnaliigiti	37
4.3. Murdesõnade tähendus.....	39
4.4. Esinemine piirkonniti	41
4.5. Varasemad sõnavaratööd.....	44
4.6. Murdesõnad riimides	45
5. Tsükkel „Võnnu motiive”	47
Kokkuvõte.....	51
Lühendid.....	53
Kihelkondade lühendid.....	54
Kirjandus	57
The dialect words in the late poetry of Gustav Suits. Summary.....	59

Sissejuhatus

Siinne bakalaureusetöö käsitleb murdesõnu luuletaja Gustav Suitsu hilises loomingus. Töö esimeses peatükis selgitatakse poeetilise sõnavara olemust ning käsitletakse murdekasutust luules. Teises peatükis antakse ülevaade Gustav Suitsu keelekasutusest erinevate autorite põhjal (Nigol Andresen, Leili Iher, Anton Hansen Tammsaare, Jüri Šumakov, Hagar Olsson, Piret Kruuspere). Kolmandas peatükis tutvustatakse Suitsu viimast luulekogu „Tuli ja tuul” (1950), millele lisandub tsükkel „Lahtisi lehti”.

Neljandas peatükis esitatakse Gustav Suitsu hilisloomingu murdesõnade loend alfabeetilises järjekorras. Peale murdesõnade on töösse sisse on võetud ka sellised sõnad, mis küll puuduvad „Väikeses murdesõnastikus”, kuid sealt võib neile leida sarnaseid tüvesid. Seega võib neid pidada murdelise päritoluga sõnadeks, sest need on murdesõnadest tuletatud, ning arvata sõnaloendisse.

Sõnaloendis esitatud märksõnale järgneb kontekst, luuletuse pealkiri ja asukoht (lehekülg) teoses (Suits 1992), eristatud on „Tule ja tuule” (TT) ning „Lahtiste lehtede” (LL) luuletused. Edasi tuleb sõna variant ja tähendus „Eesti keele seletavas sõnaraamatus” (mõnel korral on kasutatud ka „Eesti õigekeelsussõnaraamatu” tähendust) ning sõna kuju, esinemus ja tähendus „Väikeses murdesõnastikus”. Vajadusel lisandub autori kommentaar.

Peale sõnaloendi analüüsitakse neljandas peatükis murdesõnu nii sõnaliigiti, tähenduse järgi kui ka piirkonniti. Samuti on analüüsitud materjali võrreldud varasemate sõnavaratöödega. Lisaks uuritakse murdesõnu riimides (vaadeldakse Suitsu murdesõnade riimi nii teiste murdesõnadega kui ka kirjakeelsete sõnadega, uuritakse ka alg- ja lõppriimi esinemist luules).

Viiendas peatükis käsitletakse eraldi luulekogus „Tuli ja tuul” ilmunud viieosalist tsükli „Võnnu motiive”, kuna tegu on läbinisti murdekeelse luuletusega. „Võnnu motiive” analüüsitakse nii leksikaalsest kui ka morfoloogilisest küljest. Töö lõpposas on kokkuvõte, lühendite ja kirjanduse loetelud ning ingliskeelne resümee.

See bakalaureusetöö, mis on oma iseloomult kirjeldav-analüüsiv, käsitleb Gustav Suitsu hilisloomingut, mille murdekeelsel taustal tuleb ilmekalt esile Suitsu rikkalik sõnavara.

Eelnevalt on Suitsu rikkalikku keelekasutust uurinud Lauri Laane 1972. aasta diplomitöös „Eripärast sõnavara G. Suitsu loomingu aastatel 1899–1917”, Kersti Kukk 1974. aasta diplomitöös „Eripärast sõnavara G. Suitsu loomingu aastail 1918–1930” ning Merle Urn 1978. aasta diplomitöös „Eripärast sõnavara G. Suitsu loomingu 1930. aastal”. Mainitud autorite sõnavaratööd on olnud suureks abiks murdesõnade analüüsil.

1. Poeetiline sõnavara ja murre luules

Üks sõnavara rikastumise allikaid eesti kirjakeele ja muude keelte kõrval on eesti murded, nimelt murretest siselaenamine (EKK 2007: 592). Siselaenudeks nimetatakse murdest kirjakeelde või ühest murdest teise võetud laenkeelendeid, mida tuleb tihtipeale mugandada, et need kirjakeelde nii vormilt kui ka sisult sobiksid (EKK 2007: 606).

Ka poeetilises sõnavaras on murdekeelt, murdekeelendeid ehk dialektisme kasutatud keele rikastamiseks ning poeetilise keele rõhutamiseks (Wales 2001: 107). Poeetilise sõnavara (*poetic diction*) mõistet kasutatakse kirjanduskriitikas väga tihti, kirjeldades sedatüüpi leksikat, mida kasutatakse luules ning mis esineb väljaspool luulet harva (Wales 2001: 302).

Poeetilise sõnavara eristamine põhineb tõekspidamisel, et luulekeel on teistest diskursustest erinev. 20. sajandi varasematel aastatel olid arhaismid ja ametlik ladina sõnavara koos poeetika retooriliste vahenditega (näiteks apostroofi ja personifikatsiooniga) luules tavalised. Tänapäeval eelistavad luuletajad aga kasutada kõnekeelseid väljendeid ja lihtsaid sõnu, neologisme ja kollokatsioone. Poeetiline sõnavara kirjeldab iseäranis neid leksikaalseid üksuseid, mis saavad luule osaks. (Wales 2001: 303)

Kirjanduskriitikas nähakse poeetilist keelt kõige olulisema diskursusena, seda on peetud erinevatest diskursustest ka kõige loomingulisemaks. Leitakse, et luulekeel on ideedes originaalne ja vormides leidlik. Sallivus kõrvalekallete puhul luules on väga kõrge: oodatakse löövaid metafoore, ebatavalisi kollokatsioone ja sõnade järjekorda. (Wales 2001: 303) Ning kuna ilukirjandust nähakse loova keelekasutusena, võib seda keelelise kirjelduse kontekstis vaadelda ebatavaliste või hälbeliste (kõrvalekaldeliste) keelendite kasutusena (Leech 2008: 12).

Luules kasutatakse rohkesti esiletõstet (*foregrounding*), mida nimetatakse ka keelemärkide „vabadusse laskmiseks” tavakeele normide taustalt. Näiteks on korrapärastatud meetrika esile tõstetud loomuliku kõne taustal. (Wales 2001: 156–157)

Esiletõstet võib saavutada mitmesuguste vahenditega, mis on üldiselt jagatud kaheks: kõrvalekaldeks ja korduseks (vastavalt paradigmaatiline ning ühenduslik esiletõste). Kui kõrvalekaldeid määratletakse keelenormide rikkumistena, rikuvad kordused liigse sagedusega tavareeglite kasutust. Korduvad mustrid (näiteks kõla- või süntaksimustrid) kõidavad oma ebatavalisusega lugejate tähelepanu, kuna lisavad tavakäsitluse ootustesse eraldiseisvaid tunnuseid või elemente. Luulekeele esiletõsteteks nimetatakse näiteks alliteratsiooni, parallelismi ning paljusid teisi kõne- ja lausekujundeid lekseemide kordustega. (Wales 2001: 157)

Kõrvalekalde mõistet (inglise keeles nii *deviation*, *deviance* kui ka *deflection*) on palju kasutatud veel ka mitmetes stilistika varasemates töödes, milles kõrvalekalle on esinenud stiili definitsioonis. Samuti on kõrvalekalle kasutusel olnud generatiivses grammatikas, sellega viidatakse mis tahes üksusele, mis ei ole grammatiline ega ootuspäraselt moodustatud (st ei ole vastavuses keelereeglitega). Rangelt võttes osutab kõrvalekalle normi sagedusest või statistilisest keskmisest lahknemisele. Selline lahknevus võib tuleneda keele struktuuri (fonoloogiliste, grammatiliste, leksikaalsete või semantiliste) reeglite lõhkumisest, samuti tavapäraste reeglite ülekasutusest, olles nõnda ebatavaline ja korrapäratu. Kõrvalekalle seostubki kõigega, mis on tavatu ning ettearvamatu, iseäranis seostub kõrvalekalle luulekeelega, milles ootused ebatavalise struktuuri ja kontseptide suhtes on kõrged. (Wales 2001: 103)

Praha koolkonna arvates rikub luule igapäevakeele norme. Kõrvalekalde avaldumisel on oluline teada, missugusest normist on see lahknenud, sealjuures on norm suhteline mõiste. Kõrvalekalletest on eristatud välist ja sisemist, milles välimine uurib teksti keelekasutuse normivastasust välispidiselt, sisemine osutab aga teksti sees oodatust erinevatele tunnustele. (Wales 2001: 103–104) Kõrvalekalded võivad olla ka erineva ebatavalisuse astmega (Leech 2008: 14).

Loominguline keel ei ole luules niisiis sugugi mitte piiratud (Wales 2001: 303), pigem on luulekeel poeetilise sõnavaraga äärmiselt rikkalik. Keelelise mitmekesisuse on aidanud tagada erinevad kõrvalekalded, kordused ja esiletõsted. Keelt rikastavad ka murdekeelendid ehk dialektismid – needki on kõrvalekalded, esiletõste vahendid, mille abil rõhutatakse poeetilist keelt.

Keelt rikastava murde kasutamine luules on märgatavalt erinevam kui proosas. Luules on juba paar sajandit esinenud väike eraldi suund, nimelt lõunaeestikeelne luule, mille alla kuulub mitu keelevarianti: Võru murre, Mulgi murre ning vanem lõunaeesti kirjakeel, mis toetub Tartu murdele. (Pajusalu jt 2009: 121)

Puhtalt murdekeelse luule kõrval on murdesõnu toodud ka kirjakeelsetesse luuletustesse, taotledes eripärasust, ebatavalisust ning poeetilisust. Murdelist sõnavara on uuritud autorite eripärase sõnavara kontekstis, otseselt murdesõnadele keskenduvatest töödest võib esile tõsta näiteks Karl Pajusalu artikli „Džunglilindude maakeelne laul”, mis käsitleb murdesõnu Uku Masingu luules. Karl Pajusalu artikkel on olnud ka siinse murdesõnade analüüsi eeskujuks.

2. Gustav Suitsu keelekasutus

Gustav Suitsu luulet ja tema keelekasutust on uuritud palju. Muuhulgas on Suitsu murdesõnade kasutusest kirjutanud näiteks Nigol Andresen, Leili Iher, Anton Hansen Tammsaare, Jüri Šumakov, Hagar Olsson ning Piret Kruuspere.

Suitsu on nimetatud Euroopa-möötmeliseks luuletajaks (Kruuspere 2008: 657), kelle mõtteviis lähtub kindlatest tõekspidamistest ja pürgimistest ning on seotud konkreetsete inimsuhete ja olustikuga (Iher 2011: 495). Ta on iroonilise, sarkastilise ja groteskse värsikeele looja (Kruuspere 2008: 409), kes jäi leppimatuks enesepürgijaks elu lõpuni (Andresen 1983: 191) ning kelle tekstid on väga isiklikud ja põhinevad ennekõike tunnetel (Iher 2011: 496).

Hagar Olsson on esile tõstnud Suitsu luuletuste raske ja kaalutud rütmi, selle suletuse ja kättesaamatuse, mis omakorda meenutab põhjamaist iseloomu kõige paremini. Samuti võib Suitsu värsiridadest leida küpseid ja mõrusid ausaid mõtteid. Lisaks sellele ei ole Suitsu teravust võimalik mitte mingil moel jäljendada ning tema stiili võib iseloomustada sõnadega vali, ekspressiivne ja karm. (Olsson 1925, viidatud Andresen 1983: 188 järgi)

Jüri Šumakov on märkinud Suitsu puhul väga iseloomulikeks joonteks assotsiatsioone ja vihjeid, kuna Suits ühendab tihti lausa ühendamatuid asju, ning tema mõttetihedat väljendust (Šumakov 1985: 102). Suitsu kaasaegne Anton Hansen Tammsaare on väitnud, et Suitsu „keele uudus ei peitu niipalju uutes sõnades ja tänini tundmata vormides kui kõigile tuttavate sõnade omapäraseks tarvitamiseks” (Hansen 1915: 27–28). Suits toob uusi sõnu luulesse, sealt kanduvad need edasi kirjakeelde. Anton Hansen Tammsaare (1915: 15) rõhutab Suitsu salmi painduvust, sitkust ning metallist kõla, riimide uudsust ja puhtust.

Teised uurijad ning kriitikud on esile tõstnud nimelt Gustav Suitsu rikkaliku sõnavara. Nigol Andresen kirjutab, et Gustav Suitsu luule muutub tihedaks just sõnarikkuse abil. Tema luulesse tuleb juurde ühiskeeles seni tundmata sõnad, mis

suures osas on pärit eri murdeist. Loomingus esineb rahvakeelsust ja murdesõnu, mida Wiedemanni sõnaraamatuski igakord ei esine. Näiteks esineb Suitsul sõnad *viru*, *hahetuma*, *tuhing*, *undama*, *iil*, *uhjutama*, *vaabuma*, *valkama*, *sampsuma*, *villatama*, *kirguma*, *höörama*, *siretama*, *läigatus*, *ründ*, *eputama*, *koduhõllaus*, *ulg*, *rajuilm*, *säsi*, *uhama*, *taarn*, *jõõrama*, *hääbuma*, *somp*, *tänitama*, *hunnitu*, *häälima*, *kahv*, *uhm*, *rakatama*, *põikuma*, *rüimama*, *ulpima*, *roist*. (Andresen 1983: 179–180) Neist sõnadest esineb siinses murdesõnade analüüsis sõnad *somp* ja *tänitama*.

Ka Leili Iher on esile toonud Suitsu sõnavara ulatuslikkuse. Suits kasutab võrdväärselt nii igapäevaseid sõnu kui ka võõrsõnu, samuti harva esinevaid või sõnaraamatuski puuduvaid sõnu, mis kõlavad värselt. (Iher 1967: 76)

Suitsu keelekasutus on eriline, taotleb ülimat täpsust ning tema detailirohked tekstid on dünaamilised ja pingelised. Samuti on tekstide ülesehitus range ning oluline on eesti rahvalaulu mall. (Iher 2011: 415–419)

Avar sõnavara on Suitsul võimaldanud leida varjunditäpsed sõnad, mis ei toetu stiilifiguuridele (Iher 2011: 488) ning tema jõuliste luuletuste võlu lähtub üldinimlikest põhimõtetest: Suits tahab elu näha õigluses, vabaduses ja rahus. Nõnda hõlmab tema luulelooming nii isiklikku elu kui ka ühiskonna eluga seotud kogemusi. Samuti on Suitsule tähtis edasi anda luuletuse idee ja elamus tervikuna, selleks sõnastab ta värsse ümber, muudab või kärbib kujundeid. (Iher 1967: 75–79)

Suitsu nõudlikud värsid ja laialdane sõnavara teevad tema luule omanäoliseks. Suitsu keelekasutus on rikkalik ja tugevasti murdega seotud. Rohkesti murdepärast sõnavara sisaldavate tekstide kaudu rikastab ta oluliselt eesti kirjakeelt. Järgmistes peatükkides võib neile väidetele leida kinnitust.

3. Gustav Suitsu hilisem looming

Gustav Suits on poeet, kelle luule tõuseb varakult Euroopa luule kõrgtasandile. Samuti kujundab ta luuletajana ajalugu (Andresen 1983: 192).

Maie Kalda on kirjutanud (1960: 1276), et Suitsu võib õigustatult nimetada *tule ja tuule laulikuks*, sest Suitsu luules korduvad, nii otseses tähenduses kui ka kujunditena, kõige sagedamini sõnad *tuli* ja *tuul* – ka Suitsus endas esineb nende kahe loodusjõu rahutust, nii tule sära ja põlemist kui ka tuule hoogu ja heitlikkust.

Suitsu viimane luulekogu „Tuli ja tuul” on oma aja pagulasluule oluline kogu, mis sisaldab 50 luuletust ning mis avaldati paguluses Stockholmis 1950. aastal. „Tuli ja tuul” jätkab küll Suitsule omast mõtte- ja sõnatihedust, kuid on eelmiste luulekogudega võrreldes talitsetuma värsivormiga, samuti kokkusurutum ja traditsioonilisem. (Annus jt 2001: 176)

Luulekogu peegeldab paguluse elukogemust, mida on kõrvutatud elutee algusega. Arvestades autori pika aja jooksul küpsenud kirjanduslikku maitset, hõlmab luuletaja rohkem kui kirjutamishetke. Suits kirjutab nii oma lapsepõlvest, erinevatest elamustest kui ka loodusest. Motiive on ta kirjeldanud analüütiliselt, need ei ole vaid emotsioonide väljendus. (Iher 2009: 100)

„Tuli ja tuul” koosneb kolmest tsüklist, mille ühisnimetajad on pöördumatu aeg ja hävitatud kodumaa. Esimene tsükkel kirjeldab hingekaitset loodusemeeleolude, maastikuvärvide ning tegusate talutööpildikeste näol. Teine tsükkel tunnistab vaimu üleminekut võimu kätte, mille hulka kuulub ka sõdurpoiste varemeteluule. Kolmas tsükkel on igatsuslik ja eleegiline, milles põgenemisteed ja pagulastemaatika vahelduvad õnnehetkede ja ootusärevusega. (Kruuspere 2008: 408–409)

„Lahtisi lehti” koosneb nii 1943. aastal Tartus kirjutatud lühiluuletustest kui ka pärast viimast luuleraamatut („Tuli ja tuul”) kirjutatud luuletustest. Tsükli „Lahtisi lehti” on kokku 14 luuletust. (Suits 1992: 7)

Suitsu varasema loomingu eripärast sõnavara on oma diplomitöös uurinud nii Lauri Laane (1972), Kersti Kukk (1974) kui ka Merle Urn (1978). Neis töödes on uuritud nii Suitsu keelekasutuses esinevaid murdesõnu kui ka laensõnu, tuletisi ja liitsõnu. Järgmistes peatükkides on uuritud, kas Suits taotles hilisluules sõnarikkust sama järjepidevalt kui oma varasemas loomingus.

4. Murdesõnad „Tules ja tuules” ning „Lahtistes lehtedes”

Bakalaureusetöös käsitletud sõnad on valitud sellistele alustele toetudes:

- 1) kui sõnad puuduvad nii „Eesti õigekeelsussõnaraamatus” (ÕSis) kui ka „Eesti keele seletavas sõnaraamatus” (EKSSis);
- 2) kui sõnad esinevad eespool mainitud sõnaraamatutes märgetega VAN (vananenud), HRV (harvaesinev), MURD (murdekeelne), LUULEK (luulekeelne), FOLKL (folkloor), ETN (etnograafia ja etnoloogia);
- 3) kui sõnad esinevad EKSSis, kuid puuduvad ÕSis või on seal märgetega VAN (vananenud), HRV (harvaesinev), MURD (murdekeelne), LUULEK (luulekeelne), FOLKL (folkloor), ETN (etnograafia ja etnoloogia);
- 4) kui sõnad puuduvad EKSSis (ÕSis) ja/või VMSis, ent VMSis on olemas sarnased tüved ja tähendused, võib selliste sõnade puhul eeldada murdelist päritolu ning seetõttu arvata sõnaloendisse/analüüsi.

Suitsu keelekasutuses esineb sõnu, mis nii „Eesti õigekeelsussõnaraamatus” kui ka „Eesti keele seletavas sõnaraamatus” puuduvad. Nendeks on *jooram, jõõrak, jürin, jürtsatama, kaard, kaksipäidi, kalg, koobasnik, lugastik, lägu, meelegas, mooduline, nobima, odamus, paljuks panema, patsakile, plakk, rabima, ribamisi, sauk, sundlik, sõrv, timp-tamp, tusaline, tutsar, tõngerdama, tüngas, verkane, viherus, viuhkama, ühevõrs, ülitama*. Selliseid tänapäeva eesti kirjakeele sõnastikest puuduvaid sõnu on Suitsu hilisloomingu luules kokku 32.

Gustav Suitsu keelekasutuses on samuti eripäraseid sõnu, mis puuduvad „Väikeses murdesõnastikus”, kuid on murdelise taustaga. Neid on kokku 5: *jõginema, suiduma, uugatama, viherus, viuhkama*.

Analüüsist selgub, et Suitsu keelekasutuses esineb ka sõnu, mis ainult ühes või ka mõlemas sõnastikes on teisel kujul, ent sõna tüvi on nii Suitsul kui sõnastikes sama (10): Suitsu *hergama* (EKSSis/VMSis *ergama*); *hõtsik* (EKSSis *hõõtsik*, VMSis *hõtsik*); *härber* (EKSSis/VMSis *häärber*); *napsakalt* (EKSSis *nipsakalt*, VMSis *napsakalt*);

pragima (EKSSis/VMSis *pragisema*); *sauk* (EKSSis puudub, VMSis *tsauk*); *tuprama* (EKSSis *tupruma*, VMSis *tuprama*); *uugatama* (EKSSis/VMSis *huugama*); *viherus* (EKSSis *viherpuu*, VMSis *vihergas/viherpuu*); *virel* (EKSSis *viril*, VMSis *virel*). Neist sõnad *härber*, *pragima*, *sauk* ja *viherus* on lühemad variandid, mida Suits oma luules kasutab. Sõna *hergama* puhul esineb aga *h*-hääliku ületaotlus.

Gustav Suits on moodustanud ka liitsõnu, milles üks osis on murdeline. Siinkohal esinevad hilisloomingus näiteks sellised liitsõnad nagu *vaikvaluv* (verbist *valuma* ‘valendama’), *kindlatahune* (adjektiivist *tahune* ‘tahuline’) ning *lõmmulõhkine* (tõenäoliselt tuleneb verbist *lõmmuma* ‘lõõmama, lõhkuma’; kuid seos on ka sõnaga *lõmm* ‘laasitud puupakk’). Suits on varasemas loomingus samuti kasutanud murdeliste osistega liitsõnu, mida käsitletakse eraldi nii Lauri Laane, Kersti Kuke kui ka Merle Urni sõnavaratöödes.

Suits on murdesõnadest tuletanud uusi sõnu, kasutades näiteks verbidest teonimesid moodustavat liidet *-mine* (*arbumine*, *kirgmine*, *lõõgumine*, *valumine*), verbidest abstraktnimisõnu moodustavat liidet *-us* (*aelus*), määrsõnaliidet *-lt* (*kiivalt*, *kipukalt*). Eripärasteks tuletisteks võib nimetada sõnu *jõginema*, *koobasnik*, *meelekas*.

Suitsu tuletatud uued sõnad (11) on:

- 1) verbidest tuletatud sõnad (6): *aelus* (verbist *aelema*), *arbumine* (verbist *arbuma*), *kaik* (verbist *kaikuma*), *kirgmine* (verbist *kirgma*), *lõõgumine* (verbist *lõõguma*), *valumine* (verbist *valuma*);
- 2) substantiividest tuletatud sõnad (3): *jõginema* (substantiivist *jõgi*), *koobasnik* (substantiivist *koobas*), *meelekas* (substantiivist *meel*);
- 3) adjektiividest tuletatud sõnad (2): *kiivalt* (adjektiivist *kiivas*), *kipukalt* (adjektiivist *kipukas*).

Eraldi mainimist väärib Suitsu sõna *lõkad* (*Hääl ere kireb hommikut / noka lahti lööb lõkadega rõõm* (Rutja motiive, 3, TT)), millel on tähenduslik seos sõnaga *lõkalaud* ‘lokulaud’.

Väga omapärane sõna on *verkane* (*Kas see nüüd on mõni jutu alg, / oh sa verkane!* (Kahekõne Kaval-Antsuga, TT)), mis puudub EKSSis ja ÕSis ning on VMSis toodud vandesõna tähenduses, kuid lähemate täpsustusteta. Wiedemanni sõnaraamatus esineb variant *werkane*, mis on samuti nimetatud vandesõnaks. Esineb ka kujul *werkane weri-*

witt, werkane weri-händ ning *werkane weri-nahk*. Siit ilmneb, et tegu on tugevalt emotsionaalse sõnaga, mille täpset vastet Wiedemann paraku ei anna. Ka esitatakse näitelause *oh werkane!*, mille saksakeelne vaste oleks *o ich Thor!*. (Wiedemann 1973: 1347) Tänapäeva saksa keeles on *thor* teisenenud sõnaks *tor*, mis kõrg- ja vananenud stiilis tähendab *narri, tola* ja *sõgedat inimest*. Siinses kontekstis esineb *verkane* tähenduses *narr, tola*.

Iseäralik sõna on ka *suiduma* (*linnaserva sopid sondund / uneski veel silma suiduks* (Tartu rahu, 1, TT)), mis puudub VMSis, EKSSi tähendus 'HRV sujuvalt ahenema' konteksti ei sobi. Wiedemanni sõnaraamatus esineb kuju *suidma* 'kiiludega kinnitama, kinni kiiluma' (Wiedemann 1973: 1086), kuid see konteksti ei sobi. Sõnal *suiduma* paistab olevat kõlaline seos sõnaga *suikuma*, millele viitab ka kontekst. EKSSis esineb *suikuma* 'HRV (vaikselt) uinuma, tukkuma, magama; PILTL vaibuma, rahunema, soikuma' tähenduses ning VMSis *suikuma* (*suikma*) kujul. Niisiis on tegu sõnaga, millel on kõlaline sarnasus (Suitsul *suiduma*, EKSSis/VMSis *suikuma*) ning mis on murdelise päritoluga.

Sõna *ülitama* (*Raginaga saaki ahmas, / ülitades punas öö*. (Tulekires öö, TT)) on samuti problemaatiline. *Ülitama* puudub EKSSis ja ka ÕSis, mõlemas küll esineb variant *üllitama* '(trükis) avaldama, ilmutama, publitseerima', mis konteksti ei sobi. Samuti ei sobi VMSis esinev sõnakuju *ülitama* 'ulatama'. Wiedemanni sõnaraamatus on *ülitama* 'erheben, in die Höhe heben' (Wiedemann 1973: 1274), milles *erheben* tähendab (*üles*) *tõstma, tõusma*. Selles väärsireas on *ülitama* ilmselt *tõstma* tähenduses.

Murdesõnade kõrval leidsid analüüsis ka selliseid sõnu, mis ei ole otseselt VMSis esindatud, kuid mida võib seostada VMSis esinevate tüvedega. Selliste sõnade päritolu võib pidada murdeliseks ning neid on analüüsis kokku 16: *aelus, jõginema, jürtsatama, kaik, kindlatahune, koobasnik, lõkad, lõmmulõhkine, meelekas, pragima, suiduma, uhtlema, uugatama, vaikvaluv, viherus, viuhkama*.

Deskriptiivsetest ja onomatopoeetilisest sõnadest on murdeliselt esindatud *huiskama, jokutama, jürin, jürtsatama, kaik, kirgmine, kiuhkama, kohahtama, kohkama, kumatama, kurin, kõkerdama, lõkad, lõkerdama, napsakalt, nobima, näsima, patsakile, pragima, rabima, rahkima, rädin, timp-tamp, tänitama, tõngerdama, uugatama, vanderdama, viuhkama*.

Suitsu hilisluules esineb murdesõnu, mis puuduvad nii EKSSis kui ka ÕSis (näiteks *jooram*, *jõõrak*). Suits kasutab sõnu, mis erinevad sõnastikes esinevatest kujudest (*hergama/ergama*, *hõtsik/hõõtsik*) ning mille seas on ka lühendatud variante (näiteks *härber*, *pragima*). Samuti esineb murdeliste osistega sõnu (*vaikvaluv*, *kindlatahune*) ning tuletusi (*koobasnik*, *meelekas*), millest enim on tuletatud verbidest (*aelus*, *arbumine*). Lisaks on Suits hilisloomingus kasutanud murdesõnadest tuletatud murdelise päritoluga sõnu (*jürtsatama*, *viuhkama*). Rohkesti esineb ka deskriptiivseid ja onomatopoeetilisi sõnu (*jürin*, *timp-tamp*).

Siit ilmneb, et Suits on rikastanud sõnavara mitmel moel: luuletaja on murdesõnu mitmekesiselt nii tuletanud, liitnud kui ka lühendanud. Keelekasutuses on ka palju murdelise päritoluga sõnu ning emfaatilisi sõnu. Enim on hilisloomingus EKSSis ja ÕSis puuduvaid sõnu. Järgmises peatükis esitataksegi murdesõnade loend, millele järgneb analüüs sõnaliikide alusel.

4.1. Sõnaloend

Aelus

Akna all siis kuulen aelust / kilkeid aia kruusapurust (Põhjakaarele, 307, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'aelema' end aeg-ajalt liigutades lamama, vähkrema, püherdama; (rahutult) siia-sinna, edasi-tagasi liikuma.

VMS: aelus / *Hää* / 'püsimatu olend'. VMSis 'aelema' / *Jõe Kuu VNg Lüg Jõh Vai Khk Pha Muh Emm Rei Phl LNg Mär Kse Tõs Aud PJg Vän Tor Hää Juu Kos Amb JMd Pee Koe Kad VJg Sim Trm Kod Plt KJn Trv Hls Krk Hel Puh Nõo Võn Ote San Urv Krl Har Rõu Plv Vas Röp Se Lei Lut*.

Kuigi sõna on esindatud VMSis, ei vasta see konteksti tähendusele. Pigem on *aelus* tuletatud verbist *aelema*, seega on tegu verbituletusega. Tähenduses *aelemine*. Sõna on murdelise päritoluga.

Ahverars

Kus korstnaid kesk ahervarsi, / puutüükaid teel tükati, (Oh, 353, TT); lumitund ahervarte lagendikku / ja hangund hangedele helendab. (Kuri kuu, 389, LL)

EKSS: HRV ahervare

VMS: ahervars (ahervarss) / *Jõe Kuu Lüg Jõh Vai Kul Hää JMd JIn Kad Sim Iis Trm Kod Pal Ksi Plt Pil Trv Krk Hel Urv*

Arbumine

ürgorg kui rõkkas vaenlastele kadu / rüüs valges katsuti siis arbumist. (Isade hiis, 297, TT)
EKSS: puudub. EKSSis 'arbuma' FOLKL nõidusvahendite abil ennustama v. liisku heitma.

VMS: puudub. VMSis 'arbuma' / *Kuu Hlj VNg Lüg Jõh Vai VJg* / 'nõiduma'.

Sõna *arbumine* puhul on tegemist verbist teonime moodustava liite *-mine* kasutusega. *Arbumine* on tuletatud verbist *arbuma*. Siinses kontekstis *nõidumise* tähenduses.

Astjas

Peaagu astjas. Teispoolt aastasadu / lööb mõte. Ähvardas kui raske rist (Isade hiis, 297, TT)

EKSS: astja

VMS: astjas / *Vig Kse Var Kos Ksi KJn* / 'astja'

Sõnaloendisse arvatud seetõttu, et sellisel kujul ÕSis puudub. ÕSis esineb variant *astja* tähenduses (*puu*)*nõu*.

Ere

Hääl ere kireb hommikut / noka lahti lööb lõkadega rõõm (Rutja motiive, 3, 315, TT)

EKSS: (HRV hääle või heliga seoses) hele, terav, tugev

VMS: ere (äre, her(r)e) / *Jõe Jäm Khk Mus Kaa Krj Vll Põi Muh Emm Phl LNg Mar Kul Mär Vig Kse Var Mih Tõs Khn Aud PJg Hää Kei Hag Juu Kos Trm Plt Kõp Pst Hls San Vas Se* / 'erk'

Sõna võib esineda nii *heleda*, *terava*, *tugeva* kui ka *erga* tähenduses.

Eretama

toonast, tänast luitumast eretavad. / Vesi voolab, ei ühtegi õhukest erendust kaasa vii, (Jõepeeglis taevas pilvedega, 299, TT); Vaata, metsapardal eretab / põuapäeva helge ääs. (Sillamäe motiive, 2, 310, TT)

EKSS: eredana paistma v. näima; erepunasena paistma, punetama; HRV eredaks muutma v. tegema

VMS: eretama (äretama) / *Mus Jaa Põi* / 'kuumalt paistma'

Kontekstis võib olla nii *eredaks muutma/tegema* kui ka *kuumalt paistma* tähenduses.

Helge

Heldelt helendab hommik helge – / mööda, mööda su päevateest. (Mälestussumine uim, 372, TT); Vaata, metsapardal eretab / põuapäeva helge ääs. (Sillamäe motiive, 2, 310, TT)

EKSS: (rõõmsalt) hele ja selge; õnnelik, rõõmus; tark, arukas; MURD lämmatavalt palav, lämbe; helk, sära

VMS: helge (elke) / *Kam Krl Se* / 'kuum'

Kontekstis on nii *lämmatavalt palava*, *lāmbe* kui ka *kuuma* tähenduses. Tähendus *kuum* tuleb teises näitelauses selgelt esile.

Hergama

Täht kui kaugelt sirab jahe, / hergab, kustub ehahelk, (Vahelt variseb meil vahe, 367, TT)
EKSS: puudub. EKSSis 'ergama' eredana paistma, kiirgama, särama, helkima, hiilgama, tugevasti punasena v. roosana paistma v. kumama.
VMS: puudub. VMSSis 'ergama (ergmä)' / *Muh Mar Vig Kse Han Tõs PJg Vän Tor Hää Saa Sjn Kam* / 'kumama'.
Verbi *hergama* puhul on silmatorkav *h*-hääliku ületaotlus. Tegemist on sõnaga, mis on Suitsu keelekasutuses ning EKSSis/VMSis eri variandis, ent sõnade tüvi ja tähendus on samasugune. *Kumama* tähenduses.

Huiskama

Viirg kus üles lõi kui lohe, / teine juba vastu huiskas. (Tulekires öö, 342, TT)
EKSS: LUULEK huikama, hüüdma, hõiskama
VMS: huiskama / *Kuu Emm Käi Rei Phl* / 'vehkima, viipama'
Kontekstist ei selgu, mida sõna endast kujutab, kuid tõenäoliselt esineb *huiskama* tähenduses *viipama*.

Hõtsik

tühja hõtsikut kukk ei kõrgista. / Pearätiku kireva ümber (Rutja motiive, 3, 316, TT)
EKSS: puudub. EKSSis 'hõõtsik' linnu pugu.
VMS: hõõtsik (õõtsik(as) (h)õtsik (h)õdsik hõtskass õtsk) / *Põi Han Pär Ksi KJn SJn Kõp Vil Trv Pst Hls Krk Hel Ran Puh Nõo Võn Kam Ote Rõn San Luk Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Rõp Se Lei Lut* / 'kõht'
Hõtsik esineb Suitsu keelekasutuses murdelisel kujul, mis erineb EKSSi variandist. Kontekstis esineb *kõhu* tähenduses.

Häitse

õppejõud (kas häitsmemehest vari?) / auditooriumi sisse astub. (Kateedrist, 312, TT)
EKSS: MURD õis. Lisaks on EKSSis 'häitsmemees' HRV luuletaja (poeetilisemas stiilis).
VMS: häitse ((h)äidse äidsen häädse) / *Saa Trv Pst Hls Krk Hel Ran Puh Nõo TMr Kam Ote Rõn Luk Krl Har Rõu Vas Rõp Se Lut* / 'õis'

Häitsema

Häitsevad viimsed veel angervaksad, / nende hõngu siit kaasa viin. (Jumalaga, te kaljud hallid, 386, LL)
EKSS: puudub
VMS: häitsemä (äitsemä) / *Saa Trv Pst Hls Krk Ran Puh Nõo TMr Võn Kam Ote Rõn San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Rõp Se Lut Kra* / 'õitsema'

Härber

härberist mis kaldus suitsutarre / õndsaks õpetuseks, ajaviiteks (Kateedrist, 313, TT)
EKSS: puudub. EKSSis 'häärber' mõisa härrastemaja, suur uhke (talu)maja.
VMS: äärber (äärbäri jäärber (h)ärbel (h)ärbän äärbli) / *Kuu VNg Jäm Khk Kaa VII Põi Muh Emm LNg Mar Vig Kse Var Tõs Khn Aud Tor Hää Kos Koe VJg Trm Kod Ksi Lai Plt KJn Trv Hls Krk Ran Puh Nõo Võn Kam Ote Rõn San Krl Har Rõu Plv Vas Rõp Se Lei*

Härber esineb Suitsu keelekasutuses ja EKSSis erineval kujul, kuid sõna tüvi ja tähendus on sama. Tähenduses *häärber*.

Iherus

Voolus all naljakad mängisid maimud, / kolta alt vilgatas iherus? (Mälestussumine uim, 372, TT)

EKSS: meriforell

VMS: iherus (eherüss) / *Võn Ote San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Se* / 'forell'

ÕSis on *iherus* 'ZOOL meriforell'. Sõna *iherus* esineb ÕSis ja EKSSis oskussõnana, kuid on siiski arvatud sõnaloendisse, sest on selgelt lõunaeesti päritolu. Esineb tähenduses *forell*.

Jokutama

õhtu õõtsumises jokutavad. / Mis sa, pupujuku, tukerdad, (Õõtsuval õhtul, 301, TT)

EKSS: KÕNEK logelema, aega viitma, mökutama; MURD kokutama, kogeleva

VMS: jokutama (jokotama) / *IisR Trm Kod Lai Urv Rõu Se*

Kokutama, kogeleva tähenduses.

Jooram

Ei säästa, jooramid, / te põrguparadiisi! (Murrangulisi mõtisklusi, 1, 335, TT)

EKSS: puudub

VMS: jooram / *Krl* / 'koll'

Jõginema

Kaevud kuivad, ei jõgine, / õudu hõõguvat jõgines. (Kolmeteistkümnes juuli, 347, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'jõgi' looduslik vooluvesi, mis maapinna kallakuse tõttu voolab püsivalt tema enese kujundatud süvendis.

VMS: puudub. VMSis 'jõgi ((j)egi)' / *Jõe Kuu Hlj VNg Lüg Jõh IisR Vai Jäm Khk Mus Kaa Krj Pha Vll Jaa Põi Muh Emm Kää Rei Phl Rid Mar Kul Mär Vig Kir Lih Kse Var Mih Tõs Khn Vän Tor Hää Saa Ris HMD Nis Kei Hag Rap Juu Kos Jür HJn Amb JMd Ann TÜR Pai Pee Koe VMr Kad Rak VJg Sim IisK Iis Trm Kod Åks Ksi Lai Plt Pil KJn SJn Kõp Trv Pst Hls Krk Hel Ran Puh Nõo Võn Kam Ote San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Rõp Se Lut.*

Sõna *jõginema* võib pidada Suitsu eripäraseks sõnaks, mis on tuletatud substantiivist *jõgi*. On arvatud sõnaloendisse, sest on murdelise päritoluga. Sõna puudub ÕSis.

Jõlkuma

jõllitad, kui näeksid vaenlast! / Poisid, jõlgume ju nii ja naa (Õõtsuval õhtul, 301, TT)

EKSS: HRV kõlkuma; KÕNEK (edasi-tagasi) käima; lonkima, hulkuma

VMS: jõlkuma (jõlkma) / *Kuu Emm Rei Mar MMg KJn Vil Trv Hls Krk Rõu Se*

Tähenduses *kõlkuma* ('ilma kindla vajaduseta kuskil viibima või liikuma, tolknema').

Jõõrak

Järsk jõõrak – kaod kui ebajalg, / suurmeistri sulane! (Kahekõne Kaval-Antsuga, 334, TT)

EKSS: puudub

VMS: jõõrak (õõrak jeerak) / *Trv Hls Krk Ran Krl* / 'viidakas'

Jürin

Vastu ka jürtsatas jürinat, / ladu plahvatas lagedal, (Kolmeteistkümnes juuli, 346, TT)

EKSS: puudub

VMS: jürin / *Phl* / 'mürin'

Jürtsatama

Vastu ka jürtsatas jürinat, / ladu plahvatas lagedal, (Kolmeteistkümnes juuli, 346, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'mürtsatama' korraaks mürtsuma.

VMS: puudub. VMSis 'mürtsatama' / *Jäm Hel Urv Krl*.

Tegemist on Suitsu eripärase sõnaga, mis on murdelist päritolu. Kontekstist paistab, et sõna *jürtsatama* esineb tõenäoliselt tähenduses *mürtsatama*. Tegemist on onomatopoeetilise/deskriptiivse sõnaga.

Kaard

ülenesid mõttekaarded. / Söestund leht veel murdub peos. (Aarded, 382, LL)

EKSS: puudub

VMS: kaard (kaardo) / *Jõe Vai* / 'pasma'

Kontekstis on sõna tähendus *pasmas* mitte *lõngavihi osa* tähenduses, vaid on suur (*segamini*) kimp, ebakorrapärane kogum või pahmak.

Kaatsad

käib kaatsades kannusjalu / läbi kasteheina kastab varbaid (Rutja motiive, 3, 316, TT)

EKSS: MURD (vanad, kantud) püksid

VMS: kaatsad pl / *Hlj Jäm Khk Kär Kaa Krj Pha Vll Muh Rei Phl Urv Rõu Plv Vas Röp Se Lei Lut* / 'püksisäär'

Kontekstis võib olla nii *pükste* kui *püksisääre* tähenduses.

Kaik

Ei olnud kirikut (mis kivirühas) / käis haldjailmutus kui piksekaik: (Isade hiis, 297, TT)

EKSS: LUULEK kaikuv hää; kaikumine

VMS: puudub. VMSis 'kaikuma (kaikma)' / *Hlj VNg Lüg Jõh Vai VJg Trm Kod* / 'kisendama'.

Sõna *kaik* on Suitsu tuletis verbist *kaikuma*. *Kaikumise* tähenduses. Sõna on murdelise päritoluga.

Kaksipäidi

Üksipäidi hüpitatud, / kaksipäidi keeritatud, (Kolmeteistkümnes juuli, 345, TT)

EKSS: puudub

VMS: kaksipäidi / *Kuu* / 'kaksipidi'

Kalg

Kui särtsub sädemeid raud kalg, / kuuled, vennike! (Kahekõne Kaval-Antsuga, 334, TT);

Kui särtsub sädemeid raud kalg, / maailma lõmmulõhkine! (Kahekõne Kaval-Antsuga, 334, TT)

EKSS: puudub

VMS: kalg / *Hel Ran Võn Kam Ote Rõn San Luk Urv Krl Har Rõu Plv Vas Rüp Se Lei Lut* / 'kalk'

Kangema

Võib viletsusest kangeda / ja kohata siis vennast, (Kiuslikke kilde, 7, 357, TT)

EKSS: kangestuma; HRV kangenema

VMS: kangema / *Tõs San Rõu Lut* / 'hanguma'

Kangenema tähenduses, kuid võib esineda ka *hanguma* tähenduses ('kangestuma, kangeks jääma').

Kann

Raagude okkaid neid kõrvale litsu, / koidukannid kus armsamast aast? (Jumalaga, te kaljud hallid, 386, LL)

EKSS: VAN lill. Lisaks on EKSSis 'koidukann' mets-kibuvits.

VMS: kann / *Mär Kir Ris Rap Juu Kos HJn JõeK JMd Ann Koe Pil TMr* / 'lill'

Keer

Ent keerukam see vari voodi seinal / kui suure sõnameistri mõttekeerud. (Nii tuli õhtu, 387, LL); kokku las leegikeerud käivad!" / Keldrikaeladki kohusid, (Kolmeteistkümnes juuli, 348, TT)

EKSS: HRV keerd

VMS: keer / *Kuu VNg Lüg Jõh Vai Kär Jaa Põi Muh Emm Käi Rei Mar Vig Lih Kse Han Mih Khn Lai Vil Trv Pst* / 'keerd'

Keeritama

Üksipäidi hüpitatud, / kaksipäidi keeritatud, (Kolmeteistkümnes juuli, 345, TT)

EKSS: VAN keerutama

VMS: keeritama / *Jõe Kuu VNg Lüg Jõh Vai Kei Juu Kos Kad VJg Plt KJn* / 'keerutama'

Keerukas

Ent keerukam see vari voodi seinal / kui suure sõnameistri mõttekeerud. (Nii tuli õhtu, 387, LL)

EKSS: HRV keerdudega

VMS: keerukas / *Kuu Lüg Pee Kod* / 'köver'

Võib olla nii *keerdudega* kui ka *kõvera* tähenduses.

Kergutama

Tuiskas särtsuma sädemeid, / kergutas kõrgele hävitust, (Kolmeteistkümnes juuli, 347, TT)

EKSS: HRV kergejalgselt jooksmas, hüplemas, tantsimas. EKSSis 'kergitama' (pisut) kõrgemale, ülespoole liigutama, nihutama, tõstma; HRV upitama.

VMS: kergutama (kergotama) / *VNg VJg Sim Kod Pal Lai Plt Kam Plv Rüp Se* / 'keksima'

Kontekstis sulavad kokku tähendused *hüplema*, *kergitama*, *upitama*.

Kerklema

Kerkles kurja kuulutusi, / musta pilve moodulisi, (Kolmeteistkümnes juuli, 346, TT)

EKSS: hooplema, kiitlema, uhkustama, ärplema; HRV korduvalt veidi kerkima; kerkvel olema

VMS: kerklema / *Kuu Mär Kse Han Var Mih Tõs Aud Pär PJg Tor Hää Saa Kos JMd Tür VJg Sim Trm Kod Pal Plt KJn Trv Pst Hls Krk Hel San Krl Se* / 'kiitlema'. VMSis 'kerkima (kerkmä, kerkümä)' / *Jõe Kuu Hlj VNg Lüg Jõh Vai Jäm Khk Kaa Pha Vll Põi Muh Emm Käi Rei Phl Mar Mär Vig Kse Var Tõs Khn Aud Tor Hää Ris Kei Juu Kos HJn JõeK KuuK Amb JMd JJn Ann Tür Koe VMr Kad VJg Iis Trm Kod Pal Äks Lai Plt KJn SJn Vil Hls Krk Puh Rõn Urv Krl Rõu Plv Vas Röp Se*.

Wiedemanni sõnaraamat annab sõnale *kerklema* tähenduseks *schweben, in Bewegung sein* (Wiedemann 1973: 266). *Schweben* tähendab *hõljuma, heljuma; in Bewegung sein* aga *liikvel olema* (*die Bewegung* 'liigutus, liikumine, (meele)liigutus, heldimus'; *in* 'sees'; *sein* 'olema'). Siin korduvalt veidi kerkima tähenduses.

Kiird

Virve kiird! (Valge pilv, 371, TT)

EKSS: pealagi, lagipea

VMS: kiird / *Mär* / 'kiir'

EKSSi tähenduse osas esineb lahknevusi. Sõna esineb siin *kiire* tähenduses.

Kiivalt

Kärin kihkus, ei kahane, / kiivalt kaikus kell kumisev, (Kolmeteistkümnes juuli, 346, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'kiivas' viltune, kiiva kiskunud; viltune, kiivas olev; armukade; kade; HRV innukas, äge, hoolikas.

VMS: puudub. VMSis 'kiivas' / *Jõe Hlj Jäm Mus Phl Mar Kul Mär Vig Kse Han Var Mih Tõs Aud Ris HMD Rap Juu Kos Jür JMd Kad Rak Plt* / 'viltu'.

Sõna *kiivalt* on määrsõnaliitega *-lt* tuletatud adjektiivist *kiivas*. Ei välista tähendust *viltuselt*, kuid siinses kontekstis on sobivam tähendus *ägedalt*.

Kindlatahune

Kas ise tammuda siin kavatsend, / kas silm sul enesel nii kindlatahune (Silmast silma, 369, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'tahune' puudub.

VMS: puudub. VMSis 'tahune' / *Mär JMd* / 'tahuline'.

Sõna *kindlatahune* puhul on tegu Suitsu eripärase liitsõnaga, mille üks osis on murdeline, adjektiivist *tahune* 'tahuline'. Sõna on murdelise päritoluga.

Kipukalt

Mu juukseidki sasib / üle karide kipukalt (Rutja motiive, 4, 317, TT)

EKSS: adv. < kipukas. EKSSis 'kipukas' MURD püsimatu, rahutu, kuhugi kippuv.

VMS: puudub. VMSis 'kipukas' / *Kse Kos Plt* / 'kärsitu'.

Sõna *kipukalt* on määrsõnaliitega *-lt* tuletatud adjektiivist *kipukas*. Tähenduses *rahutult, kärsitult*.

Kirgmine

Äkki kui enne kisendas kikas / kolmas kord juba kirgmises pikas. (Õine enne, 326, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'kirgma' puudub.

VMS: puudub. VMSis 'kirgma' / *Hel Ran Puh Nõo Kam Ote San Kan Krl Har Rõu Plv Vas Röp Se Lei Lut* / 'kirema'.

Sõna *kirgmine* puhul on tegemist verbist teonime moodustava liite *-mine* kasutusega.

Kirgmine on tuletatud verbist *kirgma*. *Kiremise* tähenduses.

Kiuhkama

Põles linn. Öö tulist viha viuhkas, / kahursuudest tontlikumalt kiuhkas. (Tulekires öö, 342, TT); Viuhkas, kiuhkas ragisevaks lõõmuks, urust kähvatava kurgu rõõmuks. (Tulekires öö, 342, TT)

EKSS: HRV järsku heledalt huikama, kilkama

VMS: kiuhkama / *Pöi Muh* / 'kihvatama'

Siinses kontekstis võib *kiuhkama* olla nii *huikama* kui ka *kihvatama* tähenduses.

Kiur

Kuule, kiur all päikse sära / puiestik mäel laulma hakand (Tartu rahu, 1, 294, TT)

EKSS: MURD (põld)lõoke

VMS: kiur (kiuro) / *Hlj VNg Lüg Jõh IisR Vai Iis Kod* / 'lõoke'

Kohahtama

Künnisele koputati, / alla katuse kohahtas: (Kolmeteistkümnes juuli, 345, TT)

EKSS: HRV kohatama

VMS: kohatama (kohahtamma) / *Kod Põl Röp* / 'kohama'

Sõna esineb *kohatama* tähenduses.

Kohkama

November tuhakarva tume / ja uduvihmast kohkab iil: (November, 318, TT); Oh sõnu neid, mida ei leia, kui unest kinni ei saa / hoog hoo järgi meelde mis kohkab, see on meie murede maa. (Tuul üle mere, 370, TT)

EKSS: HRV (järsult) kohama, häält tõstma

VMS: kohkama / *Jõh Kod* / 'ütleva'

Esimeses lauses (*järsult*) *kohama*, teises lauses *häält tõstma/ütleva* tähenduses.

Koldas

Voolus all naljakad mängisid maimud, / kolta alt vilgatas iherus? (Mälestussumine uim, 372, TT)

EKSS: MURD kaldaalune õõnsus või urgas, alt õõnes kallas

VMS: koldas / *Saa Trm Vil Trv Hls Krk* / 'kaldaalune urgas'

Koldas esineb tähenduses *kaldaalune urgas*.

Koobasnik

maa-aluse kaod koobasniku silmist. (Kuri kuu, 390, LL)

EKSS: puudub. EKSSis 'koobas' õõnsus, tühe, auk, süvend, lohk.

VMS: puudub. VMSis 'koobas' / *Kuu Lüg IisR Jäm Khk Mus Krj Vll Pöi Muh Emm Rei Mar Mär Kir Kse Var Tõs Tor Hää Ris Juu Kos JMd Koe VMr Kad VJg Iis Trm Pal Ksi Plt KJn SJn Trv Kam*.

Tegu on Suitsu eripärase sõnaga, mis on tuletatud substantiivist *koobas*. Sõna on murdelise päritoluga.

Kumatama

Mahajäet seal teedel kumatab / käija uitelise kand. (Sillamäe motiive, 2, 310, TT)

EKSS: HRV kumaga katma

VMS: kumatama / *Har* / 'kumisema'

Kumatama esineb siin pigem *kumisema* tähenduses.

Kurd

Ajukurdudeni salapärast jahmu / sest jäisest hõbesärast uhkab, (Kuri kuu, 389, LL)

EKSS: HRV nurk, sopp

VMS: kurd / *Jäm Ans Khk Kär Kaa Krj Vll Pöi Muh Emm Käi Rei Phl Rid Mar Kse Aud*

Kurd on siinses kontekstis *sopi* tähenduses.

Kurin

teesklemise näokatted, narrikurinad virutab / tagasi üle mere. (Selgitus, 363, TT)

EKSS: kuljus, kelluke; HRV kõrinat, krõbinat tekitav lelu, kõristi

VMS: kurin(as) (kurrin) / *Kuu Lüg Muh Rid Mar Mär Vig Kir Lih Kse Han Tõs Ris Hag Jür VJg Trm Kod Pal Ksi Lai Plt KJn Trv Hls Krk Puh Nõo San Krl Rõu* / 'kuljus'

Tähenduses *kuljus*, *kõristi*.

Kurn

Tuba tulvil heledat kohtupäeva / kõigi päikesevõõraste kurnade üle. (Rutja motiive, 2, 315, TT)

EKSS: HRV (noorte loomade kohta:) pesakond

VMS: kurn / *Lüg Kad Kod Trv Hel Nõo Võn Ote San Kan Urv Har Rõu Plv Rõp Se* / 'pesakond'

Kõkerdama

kui tahaks veel lõhkuda õhku! / Aukõrguse kires kukk kõkerdab (Rutja motiive, 3, 316, TT)

EKSS: lõkerdama

VMS: kõkerdama / *HJn Kod* / 'kaagutama'

Sõna on arvatud sõnaloendisse, sest see puudub ÕSis. *Kõkerdama* esineb *kaagutama* tähenduses.

Kõrend

tuulekeeristes tiltsumist tilgutav hää. / Päevakõrendid poikvil (Päevakõrendid, 303, TT)

EKSS: pikk sile latt, ritv; (pl.) MURD kaelkoogud

VMS: kõrend / *Jõe Saa Kõp Hls Krk* / 'putukas'. VMSis 'kõrend' / *Khk Kär Mus Kaa Krj Pha Vll Jaa Pöi Muh* / 'kaelkoogud'. VMSis 'kõrend (korend, kõõrend)' / *Jõe Kuu Hlj VNg Lüg Jõh Vai Pöi LNg Rid Mar Kul Mär Vig Kse Han Mih Aud Pär PJg Tor Hää*

Saa Ris HMD Kei Juu Jür HJn JõeK JMd TÜR Pee Koe VJg Sim Trm Kod Ksi Lai Plt Pil KJn Vil Trv Pst Hls Krk / 'ritv'.

Konteksti arvestades on sõna *kõrend* siin pigem *ridva* tähenduses, EKSSis esineb märgendi suhtes lahknevusi. ÕSis on *kõrend* 'ETN ritv, pikk rõhtpuu'.

Küütsus

küütsus selgade kisub püstisirg? / Pillid hääles neil (Päevakõrendid, 303, TT)

EKSS: köötsus, köötsakil, küütsakil

VMS: küütsus / *Jäm Khk Jaa Muh Mär Vig Tõs PJg Sim Plt*

Sõna on arvatud loendisse, sest *küütsus* puudub ÕSis.

Laugema

Väljatee ja lahtiseks laugev laht / kui pärast palavat jahti kõik: (Rutja motiive, 1, 314, TT)

EKSS: lauge(ma)ks muutuma

VMS: laugema / *Kuu Hlj VNg Lüg Krj Emm Phl Khn Juu HJn / 'lauguma'*

Sõna on arvatud loendisse, sest puudub ÕSis. Kontekstis esineb murdelises tähenduses (*lauguma*).

Lee

Kes kunagi pole kaotand oma maad, oma koduleed, / ei mõista see tundmatusse, ei olematusse teed. (Tuul üle mere, 370, TT)

EKSS: ETN püsiv tulease; kolle; LUULEK (küttekolde v. kodukolde kohta); MURD leede, leetseljak

VMS: lee / *Jõe Kuu Hlj VNg Lüg Jõh IisR Vai Jäm Kul Mär Vän HMD Nis Kei Hag Rap Juu Kos Jür HJn KuuK Amb JMd JJn Ann TÜR Pai Pee Koe VMr Kad HljK Rak VJg Sim Iis Trm Pal Ksi Lai Plt Pil KJn / 'tuhkhaud'*

Kolde tähenduses. ÕSis esineb *lee* 'ETN kolle, tuhkhaud'.

Lember

Kui jõe ääres raagund lember / nii hahetab mu päevatöö. (November, 318, TT)

EKSS: MURD remmelgas

VMS: lember (lemmar) / *Jäm Khk Kär Mus Kaa Krj Pha Vll Jaa Pöi Muh Aud Tor / 'remmelgas'*

Lugastik

Üks tuulevire. Kaob lugastikku. / Puhk teine, kolmaski valumist kurrutab: (Jõepeeglis taevas pilvedega, 300, TT)

EKSS: puudub

VMS: lugastik / *Krl / 'luga'*

Lõkad

Hääl ere kireb hommikut / noka lahti lööb lõkadega rõõm (Rutja motiive, 3, 315, TT)

EKSS: kirikuõpetaja valge kaelasideme otsad

VMS: puudub. VMSis 'lõkalaud' / *Võn / 'lokulaud'*.

Sõna *lõkad* puhul on tegemist omanäolise sõnaga, mille tähendust võib seostada pigem sõnaga *lõkalaud* 'lokulaud'. EKSSis esineb *lokulaud* 'ETN serviti ülesriputatud laud,

mille pihta märguandeks puitvasaraga taotakse'. Sõna *lõkald* aga puudub nii ÕSis kui EKSSis. Sõna on murdelise päritoluga.

Lõkerdama

uksehinged uugatasid, / aknaist lõkerdas lõginal. (Kolmeteistkümmes juuli, 347, TT)

EKSS: heledalt, kõlavalt naerma, naeru lagistama; MURD lõkendama, leekima

VMS: lõkerdama / *Pha Muh Käi Mar Han Aud PJg Hää Saa VJg Trm Plt Pst Hls Krk Hel Ran Puh Nõo KodT Kam Ote San Kan Urv Krl Har Plv Röp*

Tähenduses *lõkendama*, leekima.

Lõmmulõhkine

Kui särtsub sädemeid raud kalg, / maailma lõmmulõhkine! (Kahekõne Kaval-Antsuga, 334, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'lõmmuma' puudub. EKSSis 'lõmm' puuhalg, lõhandik (peergude kiskumiseks).

VMS: puudub. VMSis 'lõmmuma' / *Pöi* / 'lõõmama'. VMSis 'lõmmuma' / *Jäm KHK Pöi Muh Emm Phl* / 'lõhkuma'.

Sõna *lõmmulõhkine* on Suitsu liitsõna verbist *lõmmuma* 'lõõmama, lõhkuma', seos on ka sõnaga *lõmm* 'laasitud puupakk' (Wiedemanni järgi). Wiedemanni sõnaraamatus esineb kujul *lõmm* (gen *lõmmu*) 'geschälter Holzklotz', mis tähendab *laasitud puupakku* (omadussõna *geschälter* tuleneb verbist *schälen* 'koorima, lüdimä, kestast vabastama'; *das Holz* 'puit, puu (materjalina), (kütte)puud; väike mets, metsasalu'; *der Klotz* 'puupakk, puunott, klotz'). Esinevad veel variandid *peerulõmm* ning *lõmmu-lõhki wastu võtma*, mis on vanasõnaline väljend, tähendus on antud 'sehr freundlich aufnehmen' kujul, mis tähendab *väga sõbralikult vastu võtma* (*sehr* 'väga'; *freundlich* 'lahke, sõbralik, meeldiv, ilus'; *aufnehmen* 'vastu võtma, sidemeid looma'). Wiedemann toob välja veel sõnakujud *lõmm-puu*, *lõmmupu*, *lõmmupu* – *Weissdorn* (*der Weißdorn* 'viirpuu'); *lõmmu-kupu* – *Seerose* (*die Séerose* 'vesiroos'). (Wiedemann 1973: 540) ÕSis on olemas sõna *lõmm* 'ETN kooritud puuhalg peergude kiskumiseks'. *Lõmmulõhkine* on murdelise päritoluga sõna, mille üks osis on murdeline.

Lõugas

las kajastub jõesängis, järveperve lõukas! / Üht ülimat tund nõuab, kireküüdilist, (Tund säärane, 354, TT)

EKSS: istemüür, -kivi kolde eesserval, kõrval; lee, (ahjuesisel olev lahtine keedu)kolle; väike laht, lahesopp, -käär; MURD kalakajakas

VMS: lõugas / *Hlj Khk Mus Krj Vll Pöi Muh Käi Phl Rid Mar Vig Lih Var JõeK Kad* / 'laht'

Sõna esineb *lahe* tähenduses. Ka ÕSis on *lõugas* 'MURD väike laht, lahesopp, -käär'.

Lõõgumine

Verekangaste taas kanti kuma, / lõppend, lõppend lõõgumine! (Meeleavaldus, 330, TT)

EKSS: puudub. EKSSis puudub ka 'lõõguma'.

VMS: puudub. VMSis 'lõõguma' / *Saa* / 'hõõguma'.

Sõna *lõõgumine* puhul on tegemist verbist teonime moodustava liite *-mine* kasutusega.

Lõõgumine on tuletatud verbist *lõõguma*. *Hõõgumise* tähenduses.

Lägu

Kukub kodurahu kägu / tulnuk pärast teede lägu. (Kodurahu kägu, 305, TT)

EKSS: puudub

VMS: lägu / *Muh Emm Rei Rid* / 'muda'

Läidis

Rusikas käe tõstet näidis, / manamiseks nagu läidis. (Meeleavaldus, 330, TT)

EKSS: tulehakatis, läide

VMS: läitus (läütüss läiduss läidüss läidis) / *Trv Pst Hel Ran Nõo Kam Ote Kan Urv Har Rõu Plv Vas Röp Se Lei*

Sõna on arvatud loendisse, sest puudub ÕSis.

Meelekas

Mõttesse öösi kui vajub vaikus / tagasi tuleb see meelekalt. (Õine enne, 326, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'meel' millegi mõistmise võime, taju, tunnetus, meeleolu, tunne, tuju, mõte, mälu.

VMS: meel / *Jõe Kuu Hlj VNg Lüg Jõh IisR Vai Jäm Ans Khk Kär Mus Kaa Krj Pha Vll Jaa Põi Muh Emm Käi Rei Phl Noa LNg Rid Mar Kul Mär Vig Kir Lih Kse Han Var Mih Tõs Khn Aud PJg Vän Tor Hää Ris HMD Kei Hag Rap Juu Kos Jür HJn JõeK KuuK Amb JMd JIn Ann Tür Pee Koe VMr Kad Rak VJg Iis Trm Kod MMg Pal Äks Ksi Lai Plt KJn SJn Kõp Trv Pst Hls Krk Hel Ran Puh Nõo TMr Vön Kam Ote Rõn San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Röp Se Lei Lut* / 'mälu'

Meelekas on Suitsu eripärane sõna, mis on tuletatud substantiivist *meel*, mis on ka sõna tähendus. *Meelekas* on murdelise päritoluga.

Mooduline

Kerkles kurja kuulutusi, / musta pilve moodulisi, (Kolmeteistkümnes juuli, 346, TT)

EKSS: puudub

VMS: mooduline / *Puh San Kan Krl Har Vas* / 'moeline'

Napsakalt

tõugu töotajale krapsakalt / nokka nokutab ju napsakalt (Kodurahu kägu, 305, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'nipsakas' teravalt ütleval, üleolevalt käituv, ninakas.

VMS: napsakalt / *Tor* / 'nipsakalt'

Suitsu keelekasutuses esineval murdelisel variandil *napsakalt* on EKSSis teine kuju (*nipsakalt*), kuid sõnadel on ühine tüvi ning tähendus.

Nobima

Ühes mudis seltsi sobib / teiste eest kes pala nobib? (Kodurahu kägu, 305, TT)

EKSS: puudub

VMS: nobima / *Vai Puh Nõo Rõu Plv Vas* / 'korjama'

Näsima

Sinna, nooti kus ei näsita / moosekandid, tehke kärtsu! (Õõtsuval õhtul, 302, TT)

EKSS: aeglaselt närima; vähehaaval ning pikkamööda sööma; hammastega, hamba all läbi v. katki hammustamata muljuma; nüsima; HRV mudima, nassutama

VMS: *näsima / Jõe Kuu VNg Lüg Jõh IisR Vai Krj Pha Muh Emm Mär Kse Han Tor Ris JõeK Amb JMd JIn Koe Iis Trm Kod Lai KJn Vil Trv Hls Krk Puh Nõo Har Rõu Röp*
Näsima esineb siin pigem *nässutama* tähenduses. (Kui *noodi* all on mõeldud *noodikirja* ja seda *ei kortsutata, ei kägrutata*, sobiks konteksti *nässutama* ‘nässu, kägarasse muljuma, näsutama, kägrutama’ (*kägrutama* ‘kortsutama, käkerdama’))

Nääl

Rinnal närbuvat näed nääli / neidised ei raatsi peita. (Tartu rahu, 3, 295, TT)

EKSS: MURD naiseõde

VMS: *nääl / Kuu VNg Lüg Jõh Vai Iis Pal Ksi Plt KJn Trv Pst Hls Hel TMr* / ‘naiseõde’

Odamus

ei odamustki õist oma soega. (Hilissuvine, 373, TT)

EKSS: puudub

VMS: *odamus (odemus) / JIn* / ‘toigas’

Paatjas

sinavad veel teised seosed / veteväljad, paatjad paed: (Põhjakaarele, 307, TT)

EKSS: MURD kahvatukollakas, hallikaskollane, luitunud-pruunikas

VMS: *paatjas / Khk Krj Vll Mär Vig Tõs Tor JMd Koe Trm Plt Trv Krk Hel Puh Plv*

Padu

kesk sõjasuitsu, surma Taara padu / eks urja toonud hiemühalist (Isade hiis, 297, TT)

EKSS: MURD (äge) vihmahoog

VMS: *padu / Muh* / ‘vihmasadu’

Tähenduses *vihmahoog, -sadu*.

Pagu

Sügispäike külmi kiiri / viskas pilverünka paost. (Võõras vägi, 329, TT)

EKSS: MURD pragu, lõhe

VMS: *pagu / Jäm Ans Khk Mus Kaa Krj Pha Vll Põi Muh Emm Käi Rei LNg Rid Mar Vig Kse Var Mih Tõs Khn PJg Tor Hää Saa Trm Kod Plt Pil KJn Hls* / ‘pragu’

Sõna esineb tähenduses *pragu*.

Paljuks panema

Ärge pange siis paljuks nende elluärkamise rõõmu, / kui nad oma kooldund liikmeid sirutavad (Pagulased, 362, TT)

EKSS: puudub

VMS: *paljuks (paelusse palluss) panema / Khk Põi Muh Emm Käi Rei Mär Han JMd Plt KJn Trv Hls Krk Puh Nõo San Urv Har Plv Vas*

Parras

ümber ekselnud pimeduses, aohahetuses, / lainetuse üle parda pahisedes. (Pagulased, 361, TT); tundmatuid paate jonnakate mootorikruvidega sekeldavaid, / näete lootsikuid parrasteni ülekoormatuid, (Pagulased, 361, TT); Vaata, metsapardal eretab / põuapäeva helge ääs. (Sillamäe motiive, 2, 310, TT)

EKSS: MURD kraavi, mere, metsa, pilve vm. äär, serv; MURD veealune järsak, liivaseljändik

VMS: parras / *Jõe Kuu Hlj VNg Vai Jäm Ans Khk Mus Kaa Pha Vll Jaa Põi Muh Emm Kää Rei Phl LNg Rid Mar Kse Han Var Tõs Khn Aud Hää Ris Kei JõeK Kad KJn San Kan Rõu Plv Vas Se* / 'äär, serv'

Parras esineb ääre, serva tähenduses.

Patsakile

langeb patsakile meidki patuseid / toredaid veel tuleb matuseid! (Õõtsuval õhtul, 302, TT)

EKSS: puudub

VMS: patsakile / *Vll Mär* / 'lõsakil(e)'

Sõna esineb tähenduses *lõsakile*.

Pedakas

Kuuse alla ehk asudki, / pedakale kahju kurdad, (Kolmeteistkümnes juuli, 349, TT);
Möödub paepealse pedaka võra, / tee ääres tolmund rohututt. (Mälestussumine uim, 372, TT)

EKSS: mänd, pedajas

VMS: pedakas (pädagas pedäg) / *PJg Vän Tür Kod TMr*

ÕSis esitatakse sõna *pedakas* 'MURD mänd'.

Peesitama

Kaks pääsupoega / kõnetraadil keskhommikut peesitamas. (Hilissuvine, 373, TT)

EKSS: (mõnuledes) soojendama; sooja käes pikutama; PILTL mugavalt, mõnuledes laisklema, mõnulema; HRV sooj(em)aks tegema, soojendama

VMS: peesitama (peestama peesütämmä) / *Trv Hel Nõo Võn Kam Ote Rõn San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Röp Se Lei Lut Kra*

Peesitama esineb *soojendama* tähenduses.

Piird

Ulma piird. (Valge pilv, 371, TT)

EKSS: MURD kangasuga

VMS: piird / *Har Rõu* / 'ring'

Siin on mõeldud ennekõike *ringi* tähendust, EKSSis vastav tähendus puudub.

Plakk

Klapid-plakid, / et ei eksle (Ebaelu, 338, TT)

EKSS: puudub

VMS: plakk / *Kuu Ris Juu KuuK Amb JJn Tür Koe Kad Nõo Ote Har Rõu Plv* / 'laik'

Pragima

räästa roovikud pragensid, / sülitased tuld ja tõrva. (Kolmeteistkümnes juuli, 347, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'pragisema' praginaga põlema, ragisema.

VMS: pragima / *Var* / 'riidlema'. VMSis 'pragisema' / *Kuu VNg Lüg IisR Vai Jäm Khk Rei LNg Mar Kul Mär Kse Tõs Tor Ris Tür Koe Kad VJg Iis Trm Kod Lai Plt Ran Puh Nõo San Krl Plv Vas*.

Sõna *pragima* tähendab siin pigem *pragisema* ning on murdelise päritoluga. Esineb nii Suitsu keelekasutuses kui EKSSis/VMSis sama tüve ja tähendusega, kuid eri kujul. ÕSis sõna *pragima* puudub.

Põrend

praksusid tulepõrendid, / veelgi suitsevad südamed. (Kodust ilma, 344, TT)

EKSS: MURD aletuli, vägev tuli

VMS: põrend / *Trv Hls Krk* / 'suur tuli'

Sõna esineb tähenduses *suur, vägev (ale)tuli*.

Päitsik

Kas tunned maad, kus rahupäitsik / aedtarast ammub, tatsu teeb? (Kas tunned maad?, 375, TT); Kus päitsikut kui lüpsab näitsik, / aukiitus isakesel keeb? (Kas tunned maad?, 375, TT)

EKSS: valgepäine veis; HRV valgepäine (veise kohta)

VMS: päitsik / *Khk Mar Kul Mär Vig Kse Mih Tõs Aud PJg Tor Hää Saa Ris Koe Iis Kod Plt Pil KJn Trv Hls Krk Hel Puh Kam San Krl Rõu Plv Vas Röp Se* / 'valgepäine veis'

Päitsik võib esineda nii *valgepäise* kui *valgepäise veise* tähenduses.

Rabima

Tuultes tukka küll rabitud, / tuld ei turkasemat tundnud, (Kodust ilma, 344, TT)

EKSS: puudub

VMS: rabima / *Lüg Khk Vll Kse PJg Hää Juu Plt SJn Trv Hls Krk Hel Ran Nõo San* / 'krabama'

Rahkima

Hallil rannakaljul istusin, / all lained pahisesid, rahkisid, (Tuul ja täht, 388, LL)

EKSS: MURD puruks, peeneks raiuma v. lõikama, lõhkuma

VMS: rahkima / *Jäm Ans Khk Mus Kaa Krj Pha Vll Põi Emm Käi Rei Phl*

Sõna esineb *lõhkuma* tähenduses.

Rambima

Pea veel segi, puusades rambinud raskus, / mõtete parved rahutult rabelevad, (Selgitus, 363, TT)

EKSS: HRV rambuma

VMS: rambima (rammima ramma) / *Jõe Kuu Hlj Lüg Jõh IisR Vai Khk KuuK VMr Kad VJg Iis Trm Kod KJn Plv* / 'raugema, rammestama'

Sõna esineb *rammestuma, rambuma* tähenduses.

Ribamisi

Valge pilv! Su riik veel tulgu / taevarannalt ribamisi. (Valge pilv, 371, TT)

EKSS: puudub

VMS: ribamisi / *Kan* / 'ribana'

VMS: somp / *Kuu Vll Pöi Muh Ris Juu Kos JõeK JMd Pal Plt KJn* / 'sopp, pori'
Somp esineb siin *sopa*, *pori* tähenduses.

Somp

Püüan pilku kinni päikse kiirtest, / põuasompa sondund laotusest. (Peavarjuta mälestus, 358, TT); Kas hertsogriigi sompu sõgenesid / me rahva soovid? Mitte kunagi! (Mõte mõõtku, 391, LL)

EKSS: (paks) udu, hämu; udusus, pilvisus, hämune-olek; MURD muda, sopp; MURD auk, lohk

VMS: somp / *Ksi Hel Ran Puh Nõo San Luk* / 'lohk, auk'
Somp esineb siin *lohu*, *augu* tähenduses.

Suiduma

linnaserva sopid sondund / uneski veel silma suiduks. (Tartu rahu, 1, 293, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'suikuma' HRV (vaiksel) uinuma, tukkuma, magama.

VMS: puudub. VMSis 'suikuma (suikma)' / *Kuu VNg Lüg Jäm Rei Vig Vän Tor Hää Saa Juu Koe VMr VJg Iis Trm Kod MMg Ksi Lai Plt KJn Vil Trv Hls Krk Hel Puh Nõo TMr Võn Kam San Urv Krl Har Rõu Plv Vas Röp Se Lei*.

Wiedemanni sõnaraamatus esineb *suidma* 'kiiludega kinnitama, kinni kiiluma' (Wiedemann 1973: 1086), mis konteksti ei sobi. Tegu on sõnaga, mis on kõlaliselt sarnane EKSSis/VMSis esineva sõnaga *suikuma*, mille tähendusele viitab kontekst. *Suiduma* on murdelise päritoluga sõna.

Sulguma

Te tüved, te tugevad tüved, seal kodumaa saludes, / veel laude sulgudes mõttes soov pooliti paludes: (Tuul üle mere, 370, TT)

EKSS: MURD sulgema

VMS: sulguma (suluma) / *Kuu Lüg Vai Khk Kaa Käi Rei Vig Kse Tor Hää Juu JMd VJg Kod KJn Krk Puh Kan Urv Rõu Plv Vas* / 'sulgema'

Sumb

ümber nurga. Samm kaob sammum sumbe, / videviku vaelevus kaob umbe. (Haarangute aegu, 340, TT)

EKSS: MURD summ; HRV umbne, sumbunud

VMS: summ (sumb) / *Hlj VNg Lüg IisR Vai Khk Mus Kaa Vll Muh Emm Rei LNg Rid Mar Mär Vig Kse Var Mih Tõs Khn PJg Tor Hää Ris Nis Hag Juu Kos Jür HJn JMd Ann Kad Iis Trm Kod Äks Plt KJn SJn Hls Krk Nõo Võn Kam Ote Rõn San Urv Har Rõu Plv Vas Se*

Sõna esineb tähenduses *summ*.

Sundlik

Sulg sundlik taevarama kiirgust vastu tõukas: / oh ära ihalda nüüd laotust müüdilist, (Tund säärane, 354, TT)

EKSS: puudub

VMS: sundlik / *Khk Rei Juu* / 'sunnitud'

Sõnuma

kange all kütetud kamandu: / vägi võitmatuks sõnutud, (Kolmeteistkümnes juuli, 345, TT)

EKSS: pahandama; siunama, kiruma; HRV sõnama, lausuma, ütlema; FOLKL sõnadega, ütlemisega halba tekitama; sõnadega nõiduma

VMS: sõnuma (sõnoma) / *Jām Vll Muh Kāi Rei Mar Kul Mār Vig Kse Var Khn PJg Hää Ksi Lai SJn Trv Pst Hls San Krl Rõu Vas Se Lut* / 'üttelema'

Sõnuma esineb siin tähenduses *sõnadega nõiduma*, seoseid võib olla ka sõnadega *lausuma*, *üttelema*.

Sõrv

Teid õpetab dialektiline teadus, / täis kohavahetusi tundra sõrvale. (Murrangulisi mõtisklusi, 3, 336, TT); Seisangus siis silmad sirutavad / kaugusesse nagu pilvesõrvale – (Õõtsuval õhtul, 302, TT); Seliti kes surub kõrvale / kaaslasi ju pesa sõrvale? (Kodurahu kägu, 305, TT); soikund tehaski mäesõrvale, / sadand merre sadamasild. (Sillamäe motiive, 2, 310, TT)

EKSS: puudub

VMS: sõrv (sorv sõru sõru) / *Hlj Jām Ans Khk Kār Mus Kaa Pha Vll Põi Muh Emm Kāi Rei Phl Noa Rid Ris HMd Kei Jür HJn KuuK Amb VMr Kad HljK VJg Sim* / 'serv'

Sõõn

Kas loobund? Kas jahtund ja loobund / ja südames sumedas sõõn? (Elulähedus, 304, TT)

EKSS: MURD (mustuse) triip, viir, pilveriba, pilveviir

VMS: sõõn / *Jām Ans Khk Pha Rei Rid Mār Vig Kir Lih Kse Han Var Mih Tõs Aud PJg Ris Juu Jür JMd Koe Plt*

Siinses kontekstis pigem tähenduses *triip*, *viir*.

Takka

aida, lauda takka / uljalt rühivad randa... (Rutja motiive, 4, 317, TT); Tallermäe üstast tühises, / jõe takka järjestikku, (Kolmeteistkümnes juuli, 345, TT); Kahur kärkis, linna märkis, / jõe takka järjestikku, (Kolmeteistkümnes juuli, 346, TT); nägematud nurga takka, / puistki sekka plöksutasid. (Kolmeteistkümnes juuli, 346, TT)

EKSS: tagant (sageli vananenum ja kõnekeelsem)

VMS: takka / *Jõe VNg Khk Muh LNg Rid Mar Kul Mār Vig Kir Lih Kse Han Var Mih Tõs Aud Pär PJg Vän Tor Hää Saa Ris HMd Nis Kei Hag Rap Juu Kos Jür HJn JõeK Amb JJn Ann Tür Pee Koe Plt Pil Hls Hel* / 'tagant'

Tare

härberist mis kaldus suitsutarre / õndsaks õpetuseks, ajaviiteks (Kateedrist, 313, TT)

EKSS: (talu)hoone, elumaja; MURD (rehe)tuba

VMS: tare / *Hlj VNg Lüg Jõh Vll Jaa Emm Phl Vän Hää Saa Nis Amb Koe VMr VJg Sim Kod MMg Äks Plt KJn Kõp Vil Trv Pst Hls Krk Hel Ran Puh Nõo TMr KodT Võn Kam Ote Rõn San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Rõp Se Lei Lut Kra* / 'tuba, rehetuba'

Sõna esineb tähenduses *tuba*.

Tiitsalt

Oh tülpind teenistujad, / kokku aetud tiitsalt: (Murrangulisi mõtisklusi, 3, 336, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'tiidsalt' tiidsasti.

VMS: tiitsalt (tiitselt) / *Jäm Jaa Muh Rid Mar Han Ris* / 'tiidsalt'

Suits kasutab sõna *tiitsalt*, EKSSis esineb *tiidsalt*. Sõnal on erinevad kujud, kuid ühine tüvi ja tähendus.

Timp-tamp

Ei tulnud hitlertaktis tramp, / seal õhtu varjus, timp-tamp. (Kiuslikke kilde, 5, 357, TT)

EKSS: puudub

VMS: timp-tamp (-timp -tömp) / *VNg Lüg Khk Rei Mär Kse VJg Kod Plt Trv Krl* / deskr

Tegu on deskriptiivse sõnaga.

Tipuline

November vastu vaidleb tume / mis tahes tipuline stiil (November, 318, TT)

EKSS: tippu omav; MURD täpiline, tipiline

VMS: tipuline / *Jõe Kuu VNg IisR Khk Rei Mär Kse Mih Tõs Tor Hää Juu KuuK JMd*
Koe Kad Trm Kod Lai Plt KJn SJn Trv Hls Rõn Rõu Vas / 'sakiline'

Kokku on sulandunud *täpilise*, *tipilise* ja *sakilise* tähendused.

Tuprama

palav paiste ümberringi. / Sestap turkasemat tupras, (Kolmeteistkümnes juuli, 347, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'tuprama' (keerlevate) pahmakatena levima, tõusma.

VMS: tuprama (tubrama) / *Jõe Jäm Khk VII Juu*

Suitsu keelekasutuses (ka VMSis) esinev sõna *tuprama* esineb EKSSis teisel kujul (*tupruma*), kuid on sama tüve ja tähendusega.

Turkane

palav paiste ümberringi. / Sestap turkasemat tupras, (Kolmeteistkümnes juuli, 347, TT);

Tuultes tukka küll rabitud, / tuld ei turkasemat tundnud, (Kodust ilma, 344, TT)

EKSS: HRV pilkane

VMS: turkane / *Kuu Hlj Vai* / 'tuline'

Pigem esineb *turkane* siin *tulise* tähenduses. ÕSis sõna puudub.

Tusaline

Tusalisse tumedusse / kuskilt laternad ei vilgu, (Unustamatud ööd, 377, TT)

EKSS: puudub

VMS: tusaline / *Jõh IisR Kod* / 'tusane'

Tutsar

Kahur kärkis, linna märkis, / vastu püssitutsar turtsus, (Kolmeteistkümnes juuli, 347, TT)

EKSS: puudub

VMS: tutser (tutsar tutsel) / *Pst Hls Krk* / 'revolver'

Tõmm

Tõmm poolpõlend leht veel peos – / tuli ei oska lugeda. (Kiuslikke kilde, 3, 356, TT); Vari alltõugat, seltsiline tõmm ja pikk / kes oled, kust sa tuled? (Jõepeeglis taevas pilvedega, 299, TT)

EKSS: HRV tõmmu

VMS: tõmmu (tom(m)u tõmu tõmm) / *Kuu VNg Lüg Jõh IisR Jäm Khk Vll Jaa Muh Emm Kää Rei Rid Mar Mär Kse Tõs Khn PJg Tor Ris Hag Juu Jür JMd Ann Koe Kad VJg Sim Iis Trm Kod Lai Plt KJn Hls Hel San*

Tänitama

Seal üle oma häälejõu / hääl tänitab. Jah, karju, (Veel ennast ise, 332, TT)

EKSS: VAN karjuma, hüüdma; (valjuhäälselt) kurtma, halama

VMS: tänitama (tännitämä täntämmä) / *Kuu Hlj VNg Lüg Jõh Vai Rei Han Tõs Tor Hää Saa Koe Kad VJg Sim Iis Trm Kod Lai Plt Pil KJn Kõp Trv Hls Krk Hel Puh Nõo Võn Kam Rõn San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Röp Se Lei Lut*

Sõna esineb *karjuma* tähenduses.

Tõngerdama

tulla tõngerdades nokutavad / lipsab mööda tüdruk kartlik (Õõtsuval õhtul, 301, TT)

EKSS: puudub

VMS: tõngerdama / *Lüg Jõh Kei Jür Kad Sim Lai* / ‘komberdama’

Tüngas

kes muistendeid lõi kuulsaid lünkjal tunkal / näol imestus, mis kohin välja kees. (Isade hiis, 298, TT)

EKSS: puudub

VMS: tüngas / *VNg Lüg Jõh IisR JIn* / ‘tüügas, konts, roots’

Uhtlema

Saaks otse Emajõest nüüd osa sulele, / ka Peipsist udu uhtlevast vist praegu! (Tund säärane, 354, TT)

EKSS: puudub. EKSSis ‘uhtuma’ uhtma, uhama.

VMS: uhtlema / *Khk Kaa* / ‘püherdama’. VMSis ‘uhtuma (uhjuma)’ / *Jõe Kuu VNg Lüg Vai Jäm Ans Khk Kaa Krj Pha Vll Jaa Põi Muh Emm Kää Rei LNg Rid Mar Kul Mär Vig Lih Kse Han Var Mih Tõs Khn Aud Pär PJg Tor Hää Saa Ris Kei Hag Rap Juu Jür JõeK JMd Tür Koe Kad VJg Sim Iis Trm Kod Plt KJn Kõp Hel KodT San Har Plv / ‘uhama’.*

Sõna *uhtlema* puhul on tähendused *uhtuma*, *uhama* ja *uhtma* kokku sulandunud. Sõna on murdelise päritoluga.

Uugatama

uksehinged uugatasid, / aknaist lõkerdas lõginal. (Kolmeteistkümnes juuli, 347, TT)

EKSS: puudub. EKSSis ‘huugama’ ühetoonilist häält tegema, undama.

VMS: puudub. VMSis ‘huugama’ / *Kuu Lüg Jõh Jäm Khk Mus Vll Põi Muh Rei Mar Kul Mär Vig Kse Han Var Tõs Khn Aud PJg Tor Hää Ris Juu KuuK Amb JMd JIn Pee Koe Kad VJg Iis Trm Kod Äks Lai Plt KJn Trv Hls Krk Puh Nõo San Röp* / ‘lõõmama’.

Suitsu sõna *uugatama* esineb EKSSis sama tüvega, ent on eri kujul (*huugama*). Tähenduses *ühetoonilist häält tegema*. Sõna on murdelise päritoluga.

Vaikvalu

vees nõrguvas kummaliselt kummuli / vaikvaluvas uppumata uppumas (Jõepeeglis taevas pilvedega, 299, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'valuma' valendama, helkima.

VMS: puudub. VMSis 'valuma' / *Vai Vig Hää Koe Äks Ksi Lai Plt Pil KJn SJn Vil* / 'valendama'.

Sõna *vaikvalu* puhul on tegemist Suitsu liitsõnaga, milles üks osis on murdeline. Tuletatud verbist *valuma*. Sõna on murdelise päritoluga.

Valumine

Üks tuulevire. Kaob lugastikku. / Puhk teine, kolmaski valumist kurrutab: (Jõepeeglis taevas pilvedega, 300, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'valuma' valendama, helkima.

VMS: puudub. VMSis 'valuma' / *Vai Vig Hää Koe Äks Ksi Lai Plt Pil KJn SJn Vil* / 'valendama'.

Sõna *valumine* on verbist teonime moodustava liite *-mine* abil tuletatud *valuma* verbist. Tähenduses *valendamine*.

Vanderdama

Näen vanderdamas faasani, / vaatsillast üle käib saks. (Oh, 353, TT)

EKSS: VAN KÕNEK ringi rändama, hulkuma

VMS: vanderdama / *Kuu VNg Lüg Vai Jäm Muh Kse Tõs Tor Hää Juu Iis Trm Kod Plt Hls Puh Krl Har Rõu Plv* / 'kõndima'

Tähenduses *hulkuma*, *kõndima*.

Verkane

Kas see nüüd on mõni jutu alg, / oh sa verkane! (Kahekõne Kaval-Antsuga, 333, TT)

EKSS: puudub

VMS: võrkane (verkane vorkane) / *Jõe Kuu Hlj VNg Lüg Jõh Vai Mär Vig JMd Iis* / vandesõna

Wiedemanni sõnastikus esineb sõna *werkane* (gen *werkase*, *werkatse*), mis on samuti nimetatud vandesõnaks. Esineb ka kujul *werkane weri-witt*, *werkane weri-händ* ning *werkane weri-nahk*. On selge, et tegu on tugevalt emotsionaalse sõnaga, mille täpset vastet Wiedemann paraku ei anna. Näitelausena on esitatud *oh werkane!*, mille saksakeelne vaste on *o ich Thor!*. (Wiedemann 1973: 1347) Tänapäeva saksa keeles on *thor* teisenenud sõnaks *tor*, mis kõrg- ja vananenud stiilis tähendab *narri*, *tola* või *sõgedat inimest*. Konteksti tähendus võiks olla *oh sa narr!/oh sa tola!*. Siinses kontekstis esineb *verkane* tähenduses *narr*, *tola*.

Viherus

Pajupõõsad, kus peidukad aimud, / ojavöödine viherus? (Mälestussumine uim, 372, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'viherpuu' türnpuu.

VMS: puudub. VMSis 'vihergas' / *Aud* / 'puu'. VMSis 'viherpuu' / *Khk Kaa Vll Pöi Muh Emm Noa LNg Rid Mar Kse Han Var Mih Tõs Khn Aud Tor*.

Sõna puudub ka ÕSis. Suitsu keelekasutuses ja VMSis/EKSSis on erinevad variandid, kuid sõnade tüvi ja tähendus on sama. Tegu on lühendatud sõnavariandiga, mis on murdelist päritolu. Esineb tähenduses *viherpuu*.

Vindrik

taamale kui tänasest see vaade / riivab vindrikke veel kõnnukände (Kateedrist, 312, TT)

EKSS: MURD jändrik

VMS: vindrik / *Kuu Hlj Mar Juu* / 'jändrik'

Virel

Vaikelu vaene ja vireli / hekiks kord istutand sireli (Sillamäe motiive, 3, 310, TT)

EKSS: MURD mängutuuleveski lindude peletamiseks; PILTL lärm, märul. EKSSis 'viril' nutune, hädine, kehv, vilets.

VMS: virel / *Iis* / 'viril'

Sõna on arvatud loendisse, sest puudub ÕSis. *Virel* esineb siinses kontekstis *virila* tähenduses, EKSSi tähenduse (*vireli*) osas esineb lahknevusi. Sõna esineb Suitsu keelekasutuses/VMSis (*virel*) ja EKSSis (*viril*) erineval kujul, kuid sama tüve ja tähendusega.

Viuhkama

Viuhkas, kiuhkas ragisevaks lõõmuks / urust kähvatava kurgu rõõmuks. (Tulekires öö, 342, TT)

EKSS: puudub

VMS: puudub

Viuhkama kuulub Gustav Suitsu eripäraste sõnade sekka. Sõna on murdelise päritoluga.

Väits

Särahtavad / nagu väitsed. (Ebaelu, 338, TT)

EKSS: MURD nuga

VMS: väits / *Tor Hää Kod Plt Vil Trv Hls Krk Hel Ran Puh Nõo TMr KodT Võn Kam Ote Rõn San Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Röp Se Lei Lut Kra*

Õlletama

rõkatada laia naeru? / Oleng õlletand kui pähe (Õõtsuval õhtul, 301, TT)

EKSS: MURD helletama

VMS: õlletama (õletama, õõlõtama, hõllõtamma) / *Kod Ksi Trv Pst Krk Hel Ran Kam Ote San Kan Urv Krl Har Vas Se* / 'helletama'

Ühevõrs

Varjutuses vahet tehti. / Hüvitust kas ühevõrs? (Võõras vägi, 329, TT)

EKSS: puudub

VMS: ühevõrs / *Trm Kod Ksi Plt* / 'võrdselt'

Ülitama

Raginaga saaki ahmas, / ülitades punas öö. (Tulekires öö, 343, TT)

EKSS: puudub. EKSSis 'üllitama' ilmutama.

VMS: ülitama (ülidama) / *VNg* / 'ulatama'. VMSis 'üllitama' puudub.

Sõna *üllitama* ÕSis puudub. Siinses kontekstis ei esine tähenduses *üllitama* 'ilmutama' ega ka tähenduses *üllitama* 'ulatama'. Wiedemanni sõnaraamatus esineb *üllitama* tähenduses *tõstma*, *tõusma* ('erheben, in die Höhe heben') (Wiedemann 1973: 1274), milles *erheben* tähendab (*üles*) *tõstma*, (*häält/kära*) *tõstma*, *üles* *tõusma*. Siinses väärsireas on sõna *tõstma* tähenduses.

4.2. Esinemine sõnaliigiti

„Tule ja tuule” ning „Lahtiste lehtede” luuletustes esineb sõnu, mis kuuluvad eesti omasõnavara hulka, kuid on tänapäeva keeles jäänud harvaks, on vananenud, kasutusel ennekoike luulekeeles, etnograafias, etnoloogias, folklooris või on murretes piiratud levikuga. Siinsesse käsitusse on võetud 128 sõna. Nende sõnade hulgas on enim substantiive (60), arvukuselt järgnevad verbid (39), seejärel adjektiivid (18) ning adverbid (10), kõige vähem on interjektsioone (1). Sõnadest annab ülevaate selline loend:

1) **substantiivid** (60): *aelus* 'aelemine'; *ahervars* 'ahervare'; *arbumine* 'nõidumine'; *astjas* '(puu)nõu, anum'; *hõtsik* 'kõht'; *hääitse* 'õis'; *häärber* 'häärber'; *iherus* 'forell'; *jooram* 'koll'; *jürin* 'mürin'; *kaard* 'pasma'; *kaatsad* 'püksid, püksisääred'; *kaik* 'kaikumine'; *kann* 'lill'; *keer* 'keerd'; *kiird* 'kiir'; *kirgmine* 'kiremine'; *kiur* '(põld)lõoke'; *koldas* 'kaldaalune urgas'; *koobasnik*; *kurd* 'sopp'; *kurin* 'kuljus, kõristi'; *kurn* 'pesakond'; *kõrend* 'ritv'; *lee* 'kolle'; *lember* 'remmelgas'; *lugastik* 'luga'; *lõkad* 'lokulaud'; *lõugas* 'laht'; *lõõgumine* 'hõõgumine'; *lägu* 'muda'; *läädis* 'tulehakatis, läide'; *meelekas* 'meel'; *nääl* 'naiseõde'; *odamus* 'toigas'; *padu* 'vihmahoog, -sadu'; *pagu* 'pragu'; *parras* 'äär, serv'; *pedakas* 'mänd'; *piird* 'ring'; *plakk* 'laik'; *põrend* 'suur, vägev (ale) tuli'; *päätsik* 'valgepäine (veis)'; *ronts* 'ront'; *ruhe* 'künataoline paat'; *rädin* '(p)ragin, kärin'; *rähk* 'jame kruus, rähm, praht'; *sauk* 'kobar, salk'; *somp* 'lohk, sopp'; *somp* 'pori, muda'; *sumb* 'summ'; *sõrv* 'serv'; *sõõn* 'triip, viir'; *tare* 'tuba'; *tutsar* 'revolver'; *tüngas* 'tüügas, konts, roots'; *valumine* 'valendamine'; *verkane* 'narr, tola'; *viherus* 'viherpuu'; *vääts* 'nuga';

2) **verbid** (39): *eretama* 'eredaks muutma/tegema, kuumalt paistma'; *hergama* 'kumama'; *huiskama* 'viipama'; *häitsema* 'õitsema'; *jokutama* 'kokutama, kogeleva'; *jõginema*; *jõlkuma* 'kõlkuma'; *jürtsatama*; *kangema* 'kangenema, hanguma'; *keeritama* 'keerutama'; *kergutama* 'hüplema, kergitama, upitama'; *kerklema* 'korduvalt veidi kerkima'; *kiuhkama* 'huikama, kihvatama'; *kohahtama* 'kohatama'; *kohkama* '(järsult) kohama, häält tõstma, ütlema'; *kumatama* 'kumisema'; *kõkerdama* 'kaagutama'; *laugema* 'lauguma'; *lõkerdama* 'lõkendama, leekima'; *nobima* 'korjama'; *näsima* 'nässutama'; *paljuks panema*; *peesitama* 'soojendama'; *pragima* 'pragisema'; *rabima* 'krabama'; *rahkima* 'lõhkuma'; *rambima* 'rammestuma, rambuma'; *suiduma* 'suikuma'; *sulguma* 'sulgema'; *sõnuma* 'sõnadega nõiduma, lausuma, ütlema'; *tuprama* 'tupruma'; *tänitama* 'karjuma'; *tõngerdama* 'komberdama'; *uhtlema* 'uhtuma, uhama, uhtma'; *uugatama* 'ühetooniliselt häält tegema'; *vanderdama* 'hulkuma, kõndima'; *viuhkama*; *õlletama* 'helletama'; *ülitama* 'tõstma';

3) **adjektiivid** (18): *ere* 'hele, terav, tugev, erk'; *helge* 'lämmatavalt palav, lämbe, kuum'; *jõõrak* 'viidakas'; *kalg* 'kalk'; *keerukas* 'keerdudega, kõver'; *kindlatahune*; *lõmmulõhkine*; *mooduline* 'moeline'; *paatjas* 'kahvatukollakas, hallikaskollane, luitunud-pruunikas'; *rõsine* 'niiske, rõske'; *sundlik* 'sunnitud'; *tipuline* 'täpiline, tipiline, sakiline'; *turkane* 'tuline'; *tusaline* 'tusane'; *tõmm* 'tõmmu'; *vaikvaluv*; *vindrik* 'jändrik'; *virel* 'viril';

4) **adverbid** (10): *kaksipäidi* 'kaksipidi'; *kiivalt* 'ägedalt'; *kipukalt* 'rahutult, kärsitult'; *küütsus* 'köötsus, köötsakil, küütsakil'; *napsakalt* 'nipsakalt'; *patsakile* 'lõsakile'; *ribamisi* 'ribana'; *takka* 'tagant'; *tiitsalt* 'tiidsalt'; *ühevõrs* 'võrdselt';

5) **interjektsioonid** (1): *timp-tamp*.

Loendist selgub, et kõige rohkem esineb Suitsu luules substantiive, milles enim on loodusega seotud sõnu, kuid ka verbide osas on näha palju loodusega seonduvat – hilisluule peegeldab paljuski loodusnähtusi. Gustav Suits loob hilisloomingus konkreetse ja haaratava looduspildi.

Järgmises peatükis analüüsitakse murdesõnu tähenduse järgi lähemalt (milliseid valdkondi nii nimi- kui ka tegusõnad esindavad: kui palju on konkreetseid, kui palju abstraktseid nimisõnu, millised verbiliigid luules esinevad jm).

4.3. Murdesõnade tähendus

Gustav Suitsu hilisluules on nimisõnade tähendused suuremas osas on konkreetseid (43 sõna), vähem esineb abstraktseid nimisõnu (17). Konkreetseid nimisõnad jagunevad omakorda loodust, esemeid, inimesi/olendeid ja kehaosi tähistavateks sõnadeks. Hilisloomingus esinevad verbid võib jaotada 3 rühma: loodus-, kõne- ja füüsilise tegevusega seotud verbid.

Konkreetsetest nimisõnadest on Suitsu hilisloomingus kõige rohkem (kodukoha) loodust tähistavaid sõnu (taimed, loomad, linnud, loodusobjektid ja -nähtused vms) kokku 23: *hääitse* 'õis'; *iherus* 'forell'; *kann* 'lill'; *kiur* '(põld)lööke'; *koldas* 'kaldaalune urgas'; *kurd* 'sopp'; *kurn* 'pesakond'; *lember* 'remmelgas'; *lugastik* 'luga'; *lõugas* 'laht'; *lägu* 'muda'; *odamus* 'toigas'; *padu* 'vihmahoog, -sadu'; *pagu* 'pragu'; *pedakas* 'mänd'; *plakk* 'laik'; *päitsik* 'valgepäine (veis)'; *ronts* 'ront'; *rähk* 'jäme kruus, rähm, praht'; *somp* 'lohk, sopp'; *somp* 'pori, muda'; *tüngas* 'tüügas, konts, roots'; *viherus* 'viherpuu'.

Esemeid tähistavad sõnad (12) on *astjas* '(puu)nõu, anum'; *kaatsad* 'püksid, püksisääred'; *keer* 'keerd'; *kurin* 'kuljus, kõristi'; *kõrend* 'ritv'; *lee* 'kolle'; *lõkad* (sõnast *lõkalaus* 'lokulaud'); *läidis* 'tulehakatis, läide'; *põrend* 'suur, vägev (ale)tuli'; *ruhe* 'künataoline paat'; *tutsar* 'revolver'; *vääts* 'nuga'. Neist enim on seotud tulega (3 sõna: *lee*, *läidis*, *põrend*), millele järgneb söögiga seotus (2 sõna: *astjas*, *vääts*).

Inimestega (konkreetsed/abstraktsed isikud/olendid vms) seotud mõistetest (4) esineb *jooram* 'koll'; *koobasnik*; *nääl* 'naiseõde'; *verkane* 'tola, narr'. Ehitistega (muuhulgas ehituse, ruumide, kohtadega vms) seotud sõnu on 3: *ahervars* 'ahervare'; *härber* 'häärber'; *tare* 'tuba'. Kõige vähem konkreetseid sõnu on kehaosadega seotud – esineb vaid 1 sõna (*hõtsik* 'kõht').

Arvuliselt vähem esineb konkreetsete sõnade kõrval abstraktseid sõnu (17): *aelus* 'aelemine'; *arbumine* 'nõidumine'; *jürin* 'mürin'; *kaard* 'pasma', *kaik* 'kaikumine'; *kiird* 'kiir'; *kirgmine* 'kiremine'; *lõõgumine* 'hõõgumine'; *meelekas* 'meel'; *parras* 'äär, serv'; *piird* 'ring'; *rädin* '(p)ragin, kärin'; *sauk* 'kobar, salk'; *sumb* 'summ'; *sõrv* 'serv'; *sõõn* 'triip, viir'; *valumine* 'valendamine'.

Suitsu hilisluule verbid võib üldiselt jaotada 3 rühma: looduse, suhtluse/kõne ning füüsilise tegevusega seonduvad verbid. Loodus- ja füüsilise tegevuse verbe esineb samapalju (12), kõneverbe on veidi vähem (8).

Füüsilise tegevusega seotud verbidest (12) on käeliste toimingutega seotud 4: *huiskama* 'viipama'; *näsima* 'nässutama'; *rabima* 'krabama'; *ülitama* 'tõstma'. Liikumisverbe esineb 8: *jõlkuma* 'kõlkuma'; *keeritama* 'keerutama'; *kergutama* 'hüplema, kergitama, upitama'; *kerklema* 'korduvalt veidi kerkima'; *nobima* 'korjama'; *tuprama* 'tupruma'; *tõngerdama* 'komberdama'; *vanderdama* 'hulkuma, kõndima'.

Loodusverbe (st nii otseselt kui ka kaudselt loodusega seotud verbe) esineb 12: *eretama* 'eredaks muutma/tegema, kuumalt paistma'; *hergama* 'kumama'; *kohahtama* 'kohatama'; *kumatama* 'kumisema'; *pragima* 'pragisema'; *jürtsatama*; *viuhkama*; *hätsema* 'õitsema'; *jõginema*; *laugema* 'lauguma'; *lõkerdama* 'lõkendama, leekima'; *uhtlema* 'uhtuma, uhama, uhtma'.

Kõneverbe (sealhulgas ka hääletsused) on kokku 8: *jokutama* 'kokutama, kogeleva'; *kiuhkama* 'huikama, kihvatama'; *kohkama* '(järsult) kohama, häält tõstma, ütlema'; *kõkerdama* 'kaagutama'; *sõnuma* 'sõnadega nõiduma, lausuma, ütlema'; *tänitama* 'karjuma'; *uugatama* 'ühetooniliselt häält tegema'; *õlletama* 'helletama'.

Ka murdesõnade tähenduse analüüsis paistavad silma nii loodussubstantiivid kui ka -verbid (ennekõike tuleb esile kodukoha loodus), mis kinnitavad selle suurt osatähtsust Gustav Suitsu hilisemates luuletustes.

Järgmises peatükis uuritakse murdesõnade esinemist piirkonniti (ainult põhja ja lõuna ning nii põhja kui ka lõuna sõnade esinemus). Samuti uuritakse vähestes kohtades levinud sõnade murdetaustu. Lisaks pööratakse tähelepanu ka Gustav Suitsu kodukandi ehk Võnnu murraku murdesõnadele.

4.4. Esinemine piirkonniti

Murdetaustalt on siinsed sõnad pärit nii põhjaeesti kui ka lõunaeesti murretest.

Vaid põhjaeesti murretes esinevad sõnad (25) on *arbumine, astjas, huiskama, keeritama, kiivalt, kiur, kurd, küütsus, laugema, lembel, lõugas, pedakas, rahkima, rambima, rõsine, rädin, sundlik, sõrv, sõõn, tiitsalt, tuprama, tõngerdama, tüngas, valumine, verkane*.

Neist põhjaeesti sõnadest on valdavalt rannikumurdes (6): *arbumine, kiur, rambima, rädin, tüngas, verkane*; läänemurdes (1): *sõõn*; saarte murdes (7): *huiskama, kurd, lembel, lõugas, rahkima, sundlik, tuprama*; keskmurdes (2): *tõngerdama, valumine*.

Vaid lõunaeesti murretest (8) pärinevad *iherus, jõõrak, kalg, kirgmine, koldas, läidis, mooduline, peesitama*.

Neist on valdavalt Mulgi murdes (2): *jõõrak, koldas*; Võru murdes (5): *iherus, mooduline, kalg, läidis, peesitama*.

Nii põhjas kui ka lõunas esinevaid sõnu on 41: *ahervars, ere, hõtsik, häitse, häitsema, jokutama, jõlkuma, kaatsad, kann, keer, kurin, kurn, kõrend, lõkerdama, nobima, näsima, nääl, paatjas, pagu, paljaks panema, parras, pedakas, plakk, päitsik, rabima, ruhe, rähk, somp 'lohk, auk', somp 'sopp, pori', sulguma, sumb, sõnuma, takka, tare, timp-tamp, tipuline, tõmm, tänitama, vanderdama, väits, õlletama*.

Neist esineb põhjaeesti murretes 12 sõna, valdavalt rannikumurdes (1): *paljaks panema*; saarte ja lääne murdes (5): *ere, keer, pagu, parras, sõnuma*; kesk- ja läänemurdes (1): *takka*; keskmurdes (5): *kann, kõrend, plakk, rähk, somp 'sopp, pori'*.

Nii lõunas kui põhjas esinevatest sõnadest on valdavalt Lõuna-Eesti päritolu sõnu samuti 12. Suuremal määral nii Mulgi, Tartu kui Võru murdes esineb 10 sõna: *hõtsik, häitse, häitsema, kurn, lõkerdama, nobima, ruhe, tare, väits, õlletama*; Mulgi ja Tartu murdes (1): *rabima*; vaid Tartu murdes (1): *somp 'lohk, auk'*.

Võrdselt esines nii Põhja-Eesti kui Lõuna-Eesti murretes 2 sõna: saarte ja Võru murdes esines võrdväärselt sõna *kaatsad*, ida- ja Võru murdes aga *jokutama*.

Väga vähestes kohtades levinud sõnad (33) on *eretama* (Mus Jaa Pöi), *helge* (Kam Krl Se), *jooram* (Krl), *jürin* (Phl), *kaard* (Jõe Vai), *kaksipäidi* (Kuu), *kangema* (Tõs San Rõu Lut), *keerukas* (Kuu Pee Lüg Kod), *kiird* (Mär), *kipukalt* (Kse Kos Plt), *kiuhkama*

(Pöi Muh), *kohahtama* (Kse Se), *kohkama* (Jõh Kod), *kumatama* (Har), *kõkerdama* (HJn Kod), *lugastik* (Krl), *lõkad* (tuleneb sõnast *lõkalaud*, Võn), *lõõgumine* (Saa), *lägu* (Muh Emm Rei Rid), *napsakalt* (Tor), *odamus* (JJn), *padu* (Muh), *patsakile* (Vil Kul), *piird* (Har Rõu), *põrend* (Hls Krk Trv), *ribamisi* (Kan), *ronts* (Aud Trv Krk), *turkane* (Kuu Hlj Vai), *tusaline* (Jõh IisR Kod), *tutsar* (Hls Pst Krk), *vindrik* (Kuu Hlj Juu Rid), *virel* (Iis), *ühevõrs* (Plt Ksi Trm Kod).

Vähestes kohtades levinud sõnadest esines saarte murdes 5 (*eretama*, *jürin*, *kiuhkama*, *lägu*, *padu*); läänemurdes 3 (*kiird*, *lõõgumine*, *napsakalt*); rannikumurdes 6 (*kaard*, *kaksipäidi*, *keerukas*, *turkane*, *tusaline*, *vindrik*); keskmurdes 2 (*kipukalt*, *odamus*); Võru murdes 8 (*helge*, *jooram*, *kangema*, *kohahtama*, *kumatama*, *lugastik*, *piird*, *ribamisi*); Mulgi murdes 3 (*põrend*, *ronts*, *tutsar*) ja Tartu murdes 1 sõna (*lõkad*, tuleneb sõnast *lõkalaud*).

Suitsu kodukandi ehk Võnnu murrakus esinevad sõnad (11) on *hääitsema*, *iherus*, *kalg*, *kurn*, *lõkad* (seos sõnaga *lõkalaud*), *peesitama*, *ruhe*, *sumb*, *tare*, *tänitama*, *vääts*.

Murdesõnade piirkonniti esinemise analüüsist ilmneb, et Suitsu hilisloomingus esineb rohkem **põhjaeesti murretest** sõnu (**25** sõna) kui **lõuna-eesti murretest** (**8** sõna). Põhjaeesti murretest puhtalt saarte murdelisi sõnu on 7, rannikumurdest 6, läänemurdest 1, keskmurdest 2 sõna. Lõuna-eesti murretes esineb 5 sõna vaid Võru murdest ning 2 sõna Mulgi murdest. **Nii põhjast kui ka lõunast esinevaid sõnu** on kokku **41** – siin on valdav lõuna-eesti ja põhjaeesti murrete osakaal võrdne (kummaski rühmas esineb 12 sõna).

Lisaks tuleb märkida Suitsu kodukandi ehk Võnnu murrakule iseloomulikud sõnad, mida siinses käsitluses on kokku 11. Väga vähestes kohtades esinevaid sõnu on 33, sealne suurim esinemus on põhjaeesti murretest saarte ja läänemurde alalt (8 sõna), suurim esinemus Lõuna-Eestis on aga Võru murdealalt (samuti 8 sõna).

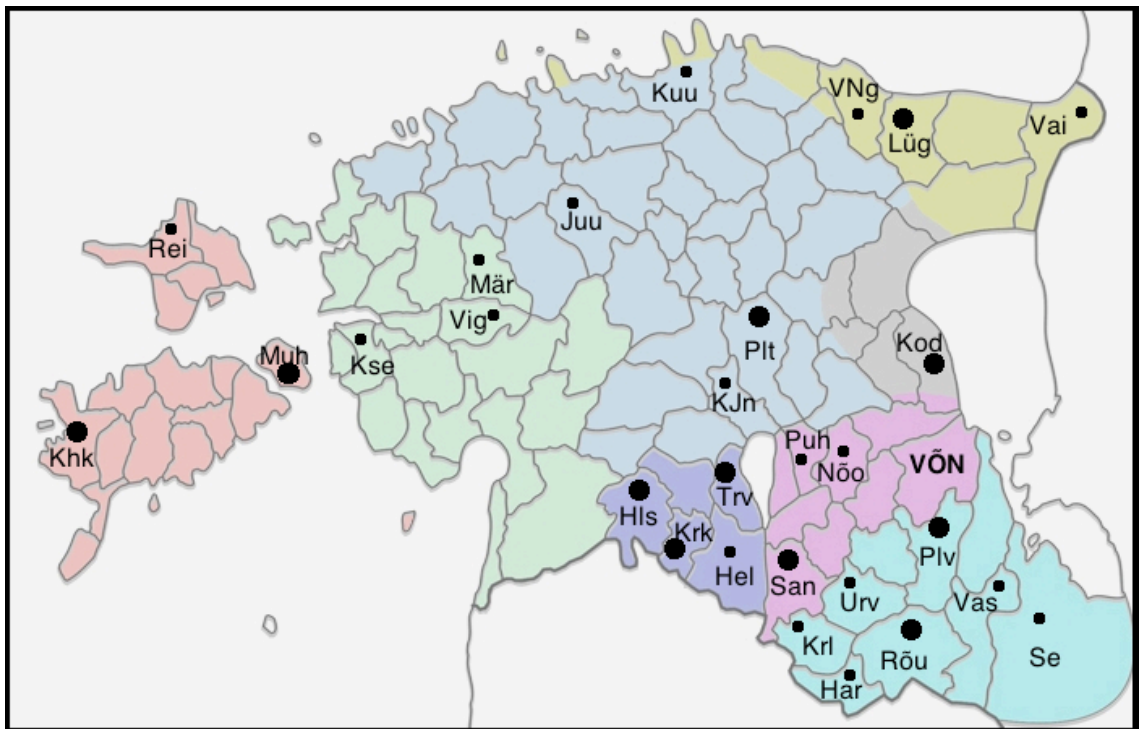
Siit võib järeldada, et Suitsu hilisluule keelekasutuses on esikohal ennekõike Põhja-Eesti murded, kõige rohkem sõnu on pärit saarte ja läänemurdest. Samasugust tendentsi on märgata ka varasemates Suitsu sõnavaratöodes.

Saarte ja läänemurde suur osakaal tuleneb sellest, et Suits veetis noorena Saaremaal palju aega puhates ning matkates. Samuti soosisid paljud Noor-Eesti rühmituse mõjusad

keelemehed (näiteks Johannes Aavik, Villem Grünthal-Ridala jt) nende murrete kasutusele võttu. (Laane 1972: 230)

Lõunaeeesti murretest kasutab Suits kõige rohkem Võru murdealal esinevaid sõnu. Asjaolu, et ta oli pärit just Lõuna-Eestist, põhjendab ammendavalt Suitsu Võru sõnade laia kasutust.

Suitsu hilisluule murdesõnade esinemisest piirkonniti annab hea ülevaate allolev kaart, mis kinnitab ennekõike saarte ja läänemurde ning lõunaeeesti murrete osatähtsust. Ühisosa ei olnud kuski väga suur, kõige rohkem 24% (Rõuge).

Kaart 1. Murrakud, kus esineb kõige rohkem „Tule ja tuule” ning „Lahtiste lehtede” eripärast sõnavara (● – ühisosa üle 20%, • – ühisosa üle 16%; VÕN – Suitsu kodukihelkond Võnnu).

Masingu murdesõnavara keskne osa tuleb selgelt välja Karl Pajusalu artiklis „Džunglilindude maakeelne laul” (Pajusalu 2010: 246). Suitsul aga kindlat tuumikala ei teki, pigem lähevad Suitsu sõnade murdelevikud sujuvalt üle ühest piirkonnast teise.

Siinses analüüsis on korduvalt lausetes esinevad sõnad koondatud ühe alla (näiteks *sõrv*), sisse ei ole arvatud murdelise osistega liitsõnu ega murdelise päritoluga sõnu.

Siiski tuleb ära märkida Rõuge murraku, milles leiab „Tuli ja tuule” ning „Lahtiste lehtede” sõnadele kõige rohkem vasteid (24%). Rõuge asub Lõuna-Eestis Võru murdealal – tegu on Gustav Suitsu kodukandiga.

4.5. Varasemad sõnavaratööd

Varem on Gustav Suitsu eripärase sõnavara põhjal tehtud kolm põhjalikku tööd. Lauri Laane on 1972. aasta diplomitöös uurinud Suitsu eripärast sõnavara aastatel 1899–1917, Kersti Kukk 1974. aasta diplomitöö käsitleb aastaid 1918–1930, Merle Urn 1978. aasta diplomitöö uurib aga sõnavara 1930. aastal. Diplomitööd hõlmavad laensõnu, tuletisi ja liitsõnu, eritletud on ka murdesõnu.

Murdesõnade kasutamist soodustasid ajakirjanduses propageerivad artiklid ja nimistud, F. J. Wiedemanni sõnaraamatu teises trükis olevad rohked murdesõnad ja Suitsu suvised Saaremaa matkad nooruses (Laane 1972: 253).

Lauri Laane 1972. aasta diplomitöö „Eripärast sõnavara G. Suitsu loomingus aastatel 1899–1917” sõnavaraloendis esitatud 132 murdesõnast esineb siinses töös 3: *jürin*, *kirgmine*, *rabima* (Laane 1972: 229–236).

Kersti Kuke 1974. aasta diplomitöö „Eripärast sõnavara G. Suitsu loomingus aastail 1918–1930” 155 murdesõnast esineb Suitsu hilisloomingus 11: *eretama*, *huiskama*, *kangema*, *keeritama*, *kerklema*, *kohkama*, *kurn*, *kõrend*, *rabima*, *rahkima*, *sauk* (Kukk 1974: 183).

Merle Urni 1978. aasta diplomitöös „Eripärast sõnavara G. Suitsu loomingus 1930. aastal” esitatud 33 murdesõnast esineb 2 sõna: *keeritama*, *kerklema* (Urn 1978: 191–192).

Eelnevates diplomitöödes ning siinses töös esineb kokku 13 sarnast sõna. Need on *eretama*, *huiskama*, *jürin*, *kangema*, *keeritama*, *kerklema*, *kirgmine*, *kohkama*, *kurn*, *kõrend*, *rabima*, *rahkima*, *sauk*.

Murdetaustalt on enamik eeltoodud sarnastest sõnadest põhjaeestilised, millest enim on saarte murde sõnu (*eretama, huiskama, jürin, rahkima*) – teada on fakt, et Gustav Suits käis noorena suviti sageli saartel matkamas, pealegi huvitusid mitmed Noor-Eestiga seotud keelemehed (näiteks Villem Grünthal-Ridala, Johannes Aavik jt) saarte ja läänemurde sõnavarast ning soosisid selle laialdasemat levikut (Laane 1972: 230).

Lõunaeeesti murretes levinud sõnade esinemine (näiteks *rabima, kangema, kurn*) viitab Suitsu Lõuna-Eesti päritolule (Suits sündis Tartumaal Võnnus).

Gustav Suitsu varane looming oli loodud Eestis, viimane luulekogu „Tuli ja tuul” aga juba paguluses välismaal. Kuigi Suits elas hilisloomingu ajal kodumaast eemal, nimelt Rootsis, ei kaotanud ta oma kodukandiga sidet.

Siinse ja varasemate sõnavaratööde analüüs, milles esineb 13 sarnast sõna, kinnitab, et Suits jätkab hilisemas loomingu murrete kasutust, et nõnda sõnavara rikastada. Suits on rikkaliku sõnavara arendamises järjepidev.

4.6. Murdesõnad riimides

Peale tähendusliku külje uurimise on huvipakkuv ka riimide rikastamise küsimus. See peatükk selgitab Suitsu riimipositsiooni hilisluules lähemalt. Vaadeldakse ka alg- (nii assonantsi kui ka alliteratiooni) ja lõppriimi esinemist luules.

Gustav Suits sobitab murdesõnad meisterlikult värssi, sealjuures on väga tähtsatel positsioonidel riim ning rütm. Iseloomulikud jooned on ka range meetrika ning lõppriimid, milles Suits on tegutsenud kahtepidi:

- 1) murdesõna on riimitud murdesõnaga (2):

*Põles linn. Öö tulist viha viuhkas, / kahursuudest tontlikumalt kiuhkas. (Tulekires öö, TT); *Pajupõõsad, kus peidukad aimud, / ojavöödine viherus? // Voolus all naljakad mängisid maimud, / kolta alt vilgatas iherus? (Mälestussumine uim, TT);**

- 2) murdesõna on riimitud kirjakeelse sõnaga (55), siinkohal toon välja 5 näidet:

*Kus korstnaid kesk ahervarsi, / puutüükaid teel tükati, (Oh, TT); *Ei säästa, jooramid, / te põrguparadiisi! (Murrangulisi mõtisklusi, 1, TT); *Varjutuses vahet tehti. / Hüvitust kas ühevõrs? // Sügis keerutas kui lehti, / võõras vägi, küntav kõrs. (Võõras vägi, TT);***

Hõljub üles valget kulgu, / piirleb latvu libamisi. // Valge pilv! Su riik veel tulgu / taevarannalt ribamisi. (Valge pilv, TT); Tuhkhall kui põue poeb november, / kas teilgi igatsust ei söö? // Kui jõe ääres raagund lember / nii hahetab mu päevatöö. (November, TT).

Gustav Suitsu hilisluules esineb rohke lõppriimi kõrval ka algriimi, nii alliteratsiooni kui ka assonantsi. Assonantsi leidub vaid ühes vārsis: *uksehinged uugatasid, / aknaist lõkerdas lõginal*. (Kolmeteistkümnes juuli, TT).

Alliteratsiooni esineb rohkem (9), siinkohal toon välja 5 näidet: *Heldelt helendab hommik helge – / mööda, mööda su päevateest* (Mälestussumine uim, TT); *käib kaatsades kannusjalu / läbi kasteheina kastab varbaid* (Rutja motiive, 3, TT); *Üksipäidi hüpitatud, / kaksipäidi keeritatud*, (Kolmeteistkümnes juuli, TT); *raksukildude rädinas. / Sāsiseks sootuks kõik segines* (Kolmeteistkümnes juuli, TT); *Tusalisse tumedusse / kuskilt laternad ei vilgu*, (Unustamatud ööd, TT).

Suits on selgelt kasutanud rohkem murdesõna riimi kirjakeelse sõnaga (esineb 55 lauses), ometi on ta vārsistanud omavahel ka murdekeelseid sõnu (seda esineb kahes lauses). Vaid ühes vārsireas on Suits kasutatud assonantsi, üheksas lauses aga alliteratsiooni. Esile tuleb tõsta rahvaliku ning vanemahõngulise luuletuse „Kolmeteistkümnes juuli”, milles on kõige rohkem nii lõppriimi kui alliteratsiooni juhte, ka ainus assonantsi näide pärineb sealt.

55 lauses riimub Suitsu murdesõna kirjakeelesõnaga, mis on ligikaudu pool tema hilisloomingu sõnadest (st 128 murdesõnast). Gustav Suitsu jaoks on oluline murdesõnade tähendus ning on ilmne, et ta kasutab murdesõnu just riimide rikastamiseks.

5. Tsükkel „Võnnu motiive”

Gustav Suits on kirjutanud kaks läbinisti murdekeelset luuletust. Esimene neist on 1912. aastal kirjutatud „Kerkokell”, teine aga 1950. aasta luulekogus „Tuli ja tuul” avaldatud „Võnnu motiive”.

Esimene murdeluuletus, „Kerkokell”, mis ilmus 1913. aastal luulekogus „Tuulemaa”, paistab silma murdeliste vormidega ja teksti murdelise kõlaga. Samuti on sõnavara lugejale suures osas tuttav ning tekstis kergesti mõistetav (näiteks sõnad *süvväs, häitsevä, rasselt*). Aga nagu Gustav Suitsu kirjakeelses luuleski, nii ka „Kerkokellas” oleneb teksti terviklik tõlgendus lugeja enda tajust. (Iher 2009: 97)

„Võnnu motiive” ilmus „Kerkokellast” mitukümmend aastat hiljem ning on viieosaline tsükkel, mis koosneb mälestustest, pagulaselust ja loodusest. Suitsu ainsate murdetekstide vahel on üle 35 aasta elukogemust, sealhulgas ka kodumaalt lahkumine (Iher 2009: 100). „Kerkokellas” ja „Võnnu motiivides” võib täheldada nii sarnaseid kui ka erinevaid jooni.

„Võnnu motiivides” on selgelt murdelisi sõnu, mis on kirjakeelele võõrad: *elo* ‘elamu’; *es* ‘ei’; *hæelme* ‘õis’; *häitsma* ‘õitsema’; *jõra* ‘jõrin’; *kesv* ‘oder’; *kirriv* ‘kirretav, kirmetuv’; *kivvu-* ‘kiu-’; *koitama* ‘(ringi) kolama’; *kuukald* ‘kuu poole kaldu/kallutatud’; *kuure* ‘kokkukeerdunud koht, kuule (gen kuulme)’; *küdsämä* ‘küpsema, küpsetama’; *lang* ‘lõng’; *lellutama* ‘lõbutsema, lillutama’; *magatsi* ‘magasiait’; *mehine* ‘mesilane’; *napp* ‘kuhil’; *nu* ‘nood’; *nüsk* ‘lüpsik’; *palo* ‘madal heinamaa’; *pähn* ‘pärn’; *pähüts* ‘peats’; *räüts* ‘lõrts’; *sagarik* ‘metsatukk’; *saib* ‘teivas’; *savitsema* ‘siblima’; *taade* ‘taha’; *tahr* ‘tara’; *tinne* ‘ähmane, tume’; *tsäuguline* ‘kobaraline, sakiline’; *tu* ‘too’; *tümmehal’l’as* ‘tumehall’; *ubin/upin* ‘õun’; *uibu* ‘õunapuu’; *udsus* ‘udu’; *uiutav* ‘oigav, hädaldav’; *usseaid* ‘õu’; *vehmer* ‘ais’; *viitlemä* ‘virrama’; *värä* ‘väravad’; *õkva* ‘otse(joones), kohe, lausa’; *õrilane* ‘herilane’; *õtak* ‘õhtu’; *ürmistama* ‘tõrelema, hirmutama’.

„Võnnu motiivides” esineb palju rohkem just selliseid sõnu, mille tüved on kirjakeelsele lugejale tuttavad ja kergesti arusaadavad. Need sõnad on *arotama* ‘arutama’; *edesi* ‘edasi’; *een* ‘ees’; *endäl* ‘endal’; *ennegu* ‘enne kui’; *esi(ki)* ‘ise(gi)’; *essüma* ‘eksima’; *esä* ‘isa’; *helle* ‘hele’; *helü* ‘heli, kuuldus’; *hengämä* ‘hingama’; *hobõne* ‘hobune’; *hommen* ‘homme’; *hommoku(l)* ‘hommikul’; *hommokutsen* ‘hommikune’; *iks* ‘ikka’; *istma* ‘istuma’; *jalots* ‘jaluts’; *jo* ‘ju’; *juuskma* ‘jooksma’; *kaar* ‘kaer’; *kabinal* ‘kähku, kiiresti, kärmesti’; *kahre* ‘kare’; *karjavitsakõne* ‘karjavitsake(ne)’; *kate* ‘väike nõu, katel’; *katessa* ‘kaheksa’; *kats* ‘kaks’; *katuss* ‘katus’; *keer* ‘keerd’; *kerik* ‘kirik’; *kiunlema* ‘kiunuma’; *kos(t)* ‘kus(t)’; *kõlle* ‘kõle’; *kõrra* ‘korra’; *käen* ‘käes’; *kähär* ‘kähar’; *käämä* ‘käima’; *külekaarde* ‘külje poole’; *küsüma* ‘küsimä’; *küündre-* ‘küünra-’; *küünümä* ‘küündima’; *latsõkene* ‘lapseke(ne)’; *liin* ‘linn’; *lõune-* ‘lõuna-’; *lämmä* ‘leitsakune, lämbe’; *madalakõne* ‘madalake(ne)’; *misperäst* ‘mispärast’; *minno* ‘minul, mul’; *misjaos* ‘misjaoks’; *mo* ‘minu, mu’; *mõts* ‘mets’; *mäletüs* ‘mälestus’; *mängma* ‘mängima’; *na* ‘nemad, nad’; *nakkama* ‘hakkama’; *nõnna* ‘nõnda’; *nüüt* ‘nüüd’; *opma* ‘õppima’; *pajo* ‘paju’; *pa'l'las* ‘paljas’; *pal'l'o* ‘palju’; *pidämä* ‘pidama’; *pimme* ‘pime’; *päiv* ‘päev’; *rabõlema* ‘rabelema’; *ripat(e)lema* ‘ripatama’; *ruiglema* ‘ruigama’; *rumalakõne* ‘rumalake(ne)’; *rügä* ‘rukis’; *saisma* ‘seisma’; *siivakõne* ‘tiivake(ne)’; *sis(ki)* ‘siis(ki)’; *somban* ‘sombune’; *so* ‘sinu, su’; *säidse* ‘seitse’; *särä* ‘sära’; *säädus* ‘seadus’; *sügüse* ‘sügis’; *sükäv* ‘sügav’; *sündümä* ‘sündima’; *taivass* ‘taevas’; *takan* ‘taga’; *tanom* ‘tanum, külatänav’; *teedma/tiidmä* ‘teadma’; *tsalkuvalt* ‘salguti’; *tsiapõrssit* ‘seapõrsad’; *tsilkma* ‘tilkuma’; *tuke* ‘tugev’; *tõine* ‘teine’; *unetama* ‘unustama’; *vajoma* ‘vajuma’; *vanna* ‘vana’; *vai* ‘või’; *vaotama* ‘vajutama’; *varajatse* ‘varakult’; *varjo* ‘varju’; *vasta* ‘vastu’; *vedämä* ‘vedama’; *vagatsi* ‘vaikselt’; *veerdümä* ‘veerema’; *venne* ‘vene’; *viimä* ‘viima’; *vähämbält* ‘vähemalt’; *väl'l'ä* ‘välja’; *ütsilukku* ‘ühtelugu’; *ütsindä* ‘üksinda’; *ütstõisest* ‘üksteisest’; *ütte* ‘ühte’.

Kahest eespool toodud sõnaloendist ilmneb, et „Võnnu motiivides” esineb nii murdesõnu kui ka lugejale kergesti mõistetavad sõnu. Lisaks tuleb sõnades lõunaeesti murdelisus selgelt välja. Samuti esineb onomatopoeetilisi/deskriptiivseid sõnu (*jõra*, *tsilkma*). Peale eripärase murdemorfoloogia esineb ka Suitsule omast murdesüntaksit, mida iseloomustab suitsulik ümberpööratus ning segipaisatus.

„Võnnu motiivides” on veel selliseid sõnu, mille kindlat tähendust ei oska määratleda, kuid on võimalik leida teatud muredeseid: *hailun* (*Akna takan siivakõse sumisiva / pähnä häelmide hailun umisiva*. (Võnnu motiive, 3)) – seos *õiega*; *häftsmeõril* (*Väikse siivakõse pähnän sumisiva / kähär häftsmeõril keset päivä*. (Võnnu motiive, 3)) – seos *õie* ja *herilastega*; *oaõlluke* (*Häftses õkva silma sisse, / tsilkus nii kui hengämisse // valge-must oaõlluke*. (Võnnu motiive, 2)) – kaudne seos *põlluga*.

Võnnu murrak koos Kambja murrakuga kuulub keeleliselt Tartu murde idarühma. Tartu murde uurija Hella Keem peab Tartu murde idarühma lõuna-, põhja- ja läänerühmast konservatiivsemaks. Kuna Võnnu maakohas on mitmetes sõdades rüüstatud, asustus seetõttu muutunud ning rahvas palju liikunud, paikneb Võnnu murrak keeleliselt pigem Tartu-Võru sega-alal, kindlat murdepiiri nende vahel ei ole. (Keem 1970: 22–24) Nii võib väita, et Tartu murde idarühmas puudub ühtne murdekeel (Pajusalu jt 2009: 177).

Võru keelekasutusele sarnaselt võib „Võnnu motiivides” leida Võru murdele tunnuslikku nõrga astme vormides *l*-ile järgnenud *j*-i kadu (*külekaarde*); hilistekkinud *hr*-ühendis on *h* jäänud püsima (*kahre, tahr*) (Keem 1970: 23–24).

Tartu murdele on aga iseloomulikud *p*-lõpulised oleviku vormid (näiteks *kumendap, loep, paistap, pajatap, saap*); *i*-imperfekti (*ai, kasvi, kõneli, lätsi, magari*) kõrval esineb veidi vähem Võru *e*-imperfekti, eriti oleviku 3. pöörde vorme (*aije, kaije, näije, saije*), Võru mitmuses esinemus on tagasihoidlikum (*sumisiva, kumisiva*) (Keem 1970: 25).

Tartupäraseid jooned on veel *n*-lõpuga inessiivivormid (*aiasaiban, een, härmän, kabelin, käen*). Võnnu lääne ja loodeosas on algupärane *ü* säilinud nii kolmandas kui teises vältes (*küünümä, küündre-*) ning lisaks esineb Võnnus nõrga astme diftongide assimileerumine (*käävä, pää, säädusest, tiidmä, teedma*), mis on omane põhja-eesti idamurdele, aga esineb ka Räpinas ja Setus. Teistest idamurdega ühistest joontest esineb veel järgsilbi *o* (*elo, hommoku(l), tanomit, vajova, varjo*). (Keem 1970: 26)

„Võnnu motiivides” esineb hiliseid geminatsioone (*olli, pimme, sõnna, tulli*), mis on iseloomulik nii Tartu lõunapoolsetele murrakutele kui ka Võrule. Samuti leidub afrikaate (*tsiapõrssit, tsilkma*), kuid piiratult. Ka on Tartu murdes nimisõnade mitmuse nimetavas kadunud ajalooline tunnus (*laadalise, saisva puu, rumalakõse, silmä, siivakõse*) ning *nud*-kesksõna esineb *nu*-na (*jäänu, tahtnu, vaonu*). (Pajusalu jt 2009:

174–176) Murdele osutab väga väike osa üldkeelest mõistetavaid eripärase vormiga sõnu (näiteks *hommokutsen, jalotsi, magatsi, mehitse, poritse*) (Iher 2009: 101).

Esile tuleks tõsta kahe demonstratiivpronoomeni *tu* ‘too’ ja *nu* ‘nood’ kasutust, mõlemad märgivad sealjuures kaugel olevat ja/või abstraktset mõistet (*Esiki es tiia, kost tu poetus – / misjoni jo lehti saije loetus* (Võnnu motiive, 2); *ette anti kate kaara, / kos tu taivaveer kumendap* (Võnnu motiive, 4); *Ent nu mehitse – es jääki vakka.* (Võnnu motiive, 3)). Rohke *too*-tamine ja *nuu*-tamine on tartlase kõnepruugile väga omane. (Pajusalu jt 2009: 176)

Vokaalharmooniat esineb mõlemas Suitsu murdetekstis. 1913. aastal ilmunud „Kerkokellas” on see üldine (*emä, külä, külmän*) (Iher 2009: 101). „Võnnu motiivides” on vokaalharmooniat enamasti märgitud (näiteks sõnades *endäl, essümä, helüsärä, mäletä, pähütse*), kuid leidub ka vastupidist tendentsi (näiteks *hääilun, härmäkuurmen, mängma, nüskoga, rabõles*), mida on märgatavalt vähem.

Suitsu laialdane murdesõnade kasutus liitus nooreestlaste uuendustega, samuti säilis tal kodukeele kasutus. Suitsu murdekeelne mõte jõuab lugejani lihtsalt, selgelt ja inimlikult. „Võnnu motiive” on lähedal tema kodumurdele Võnnule, kuid seoseid võib leida ka Võru murdest. Suitsu murdekeelsed luuletused kirjeldavad enamasti tema lapsepõlve, avavad tema lapsepõlve suletuse. Nii „Kerkokellal” kui ka „Võnnu motiividel” on sama aegumatu väärtus nagu kõigil teistelgi Suitsu kirjakeelsetel filosoofilistel, psühholoogilistel või kirjelduslikel luuletustel. (Iher 2009: 102–103)

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö „Murdesõnad Gustav Suitsu hilisluules” on ennekõike sõnavaratöö. Töö sisaldab eraldi peatükke poeetilisest sõnavarast ja murdest luules, samuti tutvustatakse Gustav Suitsu keelekasutust, esitatakse „Tuli ja tuule” ning „Lahtiste lehtede” alfabeetiline sõnaloend, millele järgneb murdesõnade analüüs. Eraldi käsitletakse viieosalist tsüklit „Võnnu motiive”, mis on läbinisti murdekeelne. Töö lõpposas esitatakse kokkuvõtte, lühendid, kirjandus ning ingliskeelne resüme.

Murdekeelt, nimelt murdekeelendeid ehk dialektisme kasutatakse luules poeetilise keele esiletõste vahendina. Luulekeel on ideedes originaalne, vormides leidlik ja kõrvalekallete suhtes salliv. Olulisel kohal on ka metafoorid, kollokatsioonid ja ebaregulaarne sõnade järjekord.

Kõike eelnevat kasutab oma loomingus luuletaja Gustav Suits, kellele on omane eriline, täpne ja rikkaliku sõnavaraga keelekasutus. Suitsu luuletekstid on väga isiklikud ja tundelised. Murdekeele kaudu rikastab ta luulekeelt väga suurel määral.

Gustav Suits on hilisluules sõnavara rikastanud mitmel moel: murdesõnu tuletades, liites ja lühendades. Hilisloomingus esineb samuti sõnu, mis on sõnastikes esinevatest sõnadest erineva kujuga, kuid samasuguse tüve ja tähendusega. Suits kasutab üsna palju ka murdelise päritoluga sõnu, milles üks osis pärineb murdest.

Enim esineb substantiive, millele järgnevad verbid. Kõige vähem kasutab Suits interjektsioone. Kõige rohkem esineb nii loodusega seotud substantiive kui ka loodusverbe – (just kodukoha) looduse motiiv on olulisel kohal.

Põhja-Eesti murretest pärineb Gustav Suitsu murdesõnavara ennekõike saarte ja läänemurdest ning Lõuna-Eesti murretest esineb enim sõnu Võru murdest. Põhjused, miks enim esineb saarte ja läänemurde sõnu, seisnevad Suitsu sagedastes reisides Saaremaale tema nooruspäevil. Ka mitu mõjukat Noor-Eestiga seotud keelemeest (näiteks Villem Grünthal-Ridala, Johannes Aavik jt) toetas saarte ja läänemurde kasutamist.

Võru murdesõnade rohkust seletab Suitsu Lõuna-Eesti päritolu – sündis ta ju Tartumaal Võnnus, mis aga asub Tartu-Võru murde sega-alal, kus puudub ühtne murdekeel. Suitsu side kodukandi keelega püsib endiselt tugev ka välismaal paguluses elades.

Suitsu varasemate eripäraste sõnavaratööde kõrvutamisel selle bakalaureusetööga esineb siinse analüüsi 128 sõnast 13 sarnast sõna. Lisaks varasemast loomingust tuttavatele sõnadele on Suits hilisemasse loomingusse toonud juurde rohkesti uusi sõnu. See näitab, et Suits taotleb sõnavararikkust järjepidevalt ka hilisloomingus.

Suitsule on iseloomulik ka lõppriimid ja murdesõnade riimimine kirjakeelsete sõnadega. Vähe esineb murdesõna riimi murdesõnaga ning algriimi. Gustav Suits on Eesti luuletaja, kes kasutab osavalt ära oma rikkaliku sõnavara. Talle on oluline murdesõnade tähendus ning on ilmne, et ta kasutab murdesõnu just riimide rikastamiseks.

Gustav Suitsu hilisloomingus võib esile tuua sõnavararikkuse, sellele on osutatud ka varasemates eripärast sõnavara käsitlevates töödes. Samuti tuleb esile tõsta tema rohket murdesõnade kasutust luules. Murdesõnu on kasutatud niihästi konkreetse maailma ilmekaks kujutamiseks kui ka riimide rikastamiseks. Suits jätkab hilisluules järjepidevalt sõnavara rikastamist, tuues uusi sõnu luulesse, sealt kanduvad need edasi eesti kirjakeelde. Gustav Suits on Eesti luuletaja, kes kujundas ajalugu ja mitmekesisust eesti kirjakeelt oluliselt.

Lühendid

Adv – adverb, määrsõna
AJ – ajalugu
Deskr – deskriptiivne sõna
ETN – etnograafia ja etnoloogia
FOLKL – folkloor
Gen – genitiiv, omastav kääne
HRV – harvaesinev
KÕNEK – kõnekeelne
LL – tsükkel „Lahtisi lehti”
LUULEK – luulekeelne
MURD – murdekeelne
MÜT – mütoloogia
PILTL – piltlik
Pl – pluural, mitmus
SÕJ – sõjandus, riigikaitse
ZOOOL – zooloogia
TT – luulekogu „Tuli ja tuul”
VAN – vananenud

Kihelkondade lühendid

Amb – Ambla
Ann – Anna
Ans – Anseküla
Aud – Audru
Emm – Emmaste
Hag – Hageri
Han – Hanila
Har – Hargla
Hel – Helme
HJn – Harju-Jaani
Hlj – Haljala (rannikumurre)
HljK – Haljala (keskmurre)
Hls – Halliste
HMd – Harju-Madise
Hää – Häädemeeste
Iis – Iisaku (idamurre)
IisK – Iisaku (keskmurre)
IisR – Iisaku (rannikumurre)
Jaa – Jaani
JJn – Järva-Jaani
JMd – Järva-Madise
Juu – Juuru
Jõe – Jõelähtme (rannikumurre)
JõeK – Jõelähtme (keskmurre)
Jõh – Jõhvi
Jäm – Jämaja
Jür – Jüri
Kaa – Kaarma
Kad – Kadrina
Kam – Kambja
Kan – Kanepi
Kei – Keila
Khk – Kihelkonna
Khn – Kihnu
Kir – Kirbla
KJn – Kolga-Jaani
Kod – Kodavere (idamurre)
KodT – Kodavere (Tartu murre)
Koe – Koeru
Kos – Kose

Kra – Kraasna
Krk – Karja
Krk – Karksi
Krl – Karula
Kse – Karuse
Ksi – Kursi
Kul – Kullamaa
Kuu – Kuusalu (rannikumurre)
KuuK – Kuusalu (keskmurre)
Kõp – Kõpu
Käi – Käina
Kär – Kärla
Lai – Laiuse
Lei – Leivu
Lih – Lihula
LNg – Lääne-Nigula
Luk – Luke
Lut – Lutsi
Lüg – Lüganuse
Mar – Martna
Mih – Mihkli
MMg – Maarja-Magdaleena
Muh – Muhu
Mus – Mustjala
Mär – Märjamaa
Nis – Nissi
Noa – Noarootsi
Nõo – Nõo
Ote – Otepää
Pai – Paide
Pal – Palamuse
Pee – Peetri
Pha – Püha
Phl – Pühalepa
Pil – Pilistvere
PJg – Pärnu-Jaagupi
Plt – Põltsamaa
Plv – Põlva
Pst – Paistu
Puh – Puhja
Pär – Pärnu
Pöi – Pöide
Rak – Rakvere
Ran – Rannu
Rap – Rapla
Rei – Reigi

Rid – Ridala
Ris – Risti
Rõn – Rõngu
Rõu – Rõuge
Räp – Räpina
Saa – Saarde
San – Sangaste
Se – Setumaa
Sim – Simuna
SJn – Suure-Jaani
TMr – Tartu-Maarja
Tor – Tori
Trm – Torma
Trv – Tarvastu
Tõs – Tõstamaa
Tür – Türi
Urv – Urvaste
Vai – Vaivara
Var – Varbla
Vas – Vastseliina
Vig – Vigala
Vil – Viljandi
VJg – Viru-Jaagupi
Vll – Valjala
VMr – Väike-Maarja
VNg – Viru-Nigula
Vor – Vormsi
Võn – Võnnu
Vän – Vändra
Äks – Äksi

Kirjandus

- Andresen, Nigol 1983.** Suits ja tuli. Uurimusi ja artikleid. Tallinn: Eesti Raamat.
- Annus, Epp, Luule Epner, Ants Järv, Sirje Olesk, Ele Süvalep, Mart Velsker 2001.** Eesti kirjanduslugu. Tallinn: Koolibri.
- EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007.** Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EKSS 1–6 = Eesti keele seletav sõnaraamat 1.–6. köide. 2009.** Toim. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre jt. Teine, täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. (<http://www.eki.ee/dict/ekss/>)
- EMJK = Pajusalu, K., E. Niit, P. Päll, J. Viikberg 2009.** Eesti murded ja kohanimed. Toim. T. Hennoste. Teine, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Hansen, Anton 1915.** Keelest ja luulest. Tallinn: Maa.
- Iher, Leili 1967.** Eelmärkmeid Gustav Suitsu luuleredaktsioonide võrdluseks. – Keel ja Kirjandus 2, 74–84.
- Iher, Leili 2009.** Ühe Võnnu mehe retk murdeluulesse. – Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat VIII. Toim. Triin Iva, Sulev Iva, Mari Mets. Tartu: Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus, 95–104.
- Iher, Leili 2011.** Gustav Suitsu jälil. Fakte ja mõtisklusi. Tallinn: Varrak.
- Kalda, Maie 1960.** Elu tule laulik. – Looming 8, 1274–1277.
- Keem, Hella 1970.** Tartu murde tekstid. Eesti murded III. Tallinn: Valgus.
- Kruuspere, Piret 2008.** Eesti kirjandus paguluses XX sajandil. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Kukk, Kersti 1974.** Eripärast sõnavara G. Suitsu loominguis aastail 1918–1930. Diplomitöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Laane, Lauri 1972.** Eripärast sõnavara G. Suitsu loominguis aastail 1899–1917. Diplomitöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

- Leech, Geoffrey 2008.** Language in Literature. Style and Foregrounding. Harlow: Pearson Longman.
- Pajusalu, Karl 2010.** Džunglilindude maakeelne laul. – Inimesepoeg valgel laeval. Uku Masing 100. Koost. Arne Merilai. Tartu: Tartu Ülikool, 239–251.
- Suits, Gustav 1992.** Luule. Tallinn: Eesti Raamat.
- Šumakov, Jüri 1985.** Tartu tiivustusel. Esseid ja memuaare. Tallinn: Eesti Raamat.
- Urn, Merle 1978.** Eripärast sõnavara G. Suitsu loominguis aastail 1930. aastal. Diplomitöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- VMS I = Väike murdesõnastik I. 1982.** Koost. E. Juhkam jt. Toim. Valdek Pall. Tallinn: Valgus. (<http://www.eki.ee/dict/vms/>)
- VMS II = Väike murdesõnastik II. 1989.** Koost. A. Haak jt. Toim. Valdek Pall. Tallinn: Valgus. (<http://www.eki.ee/dict/vms/>)
- Wales, Katie 2001.** A Dictionary of Stylistics. Second Edition. Ed. by G. Leech, J. Thomas. Harlow: Longman.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1973.** Eesti-saksa sõnaraamat. Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn: Valgus.
- ÕS 2006 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006.** Toim. Tiiu Erelt. Koost. Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. (<http://www.eki.ee/dict/qs/>)

The dialect words in the late poetry of Gustav Suits.

Summary

The headline of the current bachelor work is „The dialect words in the late poetry of Gustav Suits”. My study consists of an introduction, five chapters, abbreviations, a conclusion and a summary.

Chapter 1 presents the dialect in poetry and in poetic diction. Chapter 2 describes the linguistic performance of Gustav Suits according to Nigol Andresen, Leili Iher, Anton Hansen Tammsaare, Jüri Šumakov, Hagar Olsson and Piret Kruuspere among the others. Chapter 3 discusses the concept of the book of verse of „Fire and Wind” (50 poems) with the cycle „Open Pages” (14 poems) included.

Chapter 4 presents the list of dialect words from „Fire and Wind” and „Open Pages” in alphabetical order (words which are related to dialects are included). In chapter 4 there is also an analysis of the dialect words in the following aspects: the occurrence of part of speech, meaning, areal occurrence, comparison with older vocabulary works (Lauri Laane’s, Kersti Kukk’s, Merle Urn’s works), an analysis of initial rhymes (assonance and alliteration) and end rhymes.

Chapter 5 focuses on analysis of the cycle „Motives of Võnnu” from „Fire and Wind”. „Motives of Võnnu” is an unconventional dialectic cycle in five parts which is dissected from the lexical and morphological point of view. The bachelor work ends with a conclusion, two different lists of abbreviations, literature and summary.

Estonian poet Gustav Suits’ poetic language is special and rich in various forms. His poems are deeply personal, human-centered and emotional. He has enriched the vocabulary in different ways (deducing, compounding or abbreviating the dialect words).

Suits’ dialectic vocabulary is mainly from insular and western dialects of Estonia due to the influence of many famous men of language (for example Villem Grünthal-Ridala, Johannes Aavik). It is also necessary to mark that in youth Suits often travelled to West-

Estonia and to Saaremaa for a vacation. In addition, Suits was associated with neo-romantic literary group called Young Estonia which was interested in insular and western dialects as well.

However, Suits not only used western dialects but also a lot of words from Võru dialect. Suits was born in South-Estonia and never lost the connection with his birthplace while living abroad in Sweden.

The dialect words in the late poetry of Gustav Suits are mainly substantives, the second largest group is verbs. Both groups are closely related to nature. One of the distinctive features of Suits is rhyming the dialect words with the words in literary language. He also used a lot of end rhymes.

Gustav Suits continues to enrich his vocabulary in his late poetry. He brings new vocabulary to Estonian poetry and to literary language.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Liis Zovo

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: 12.01.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Murdesõnad Gustav Suitsu hilisluules,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Eva Velsker,
(*juhendaja nimi*)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, 22. mai 2013 (*kuupäev*)